

Sprickor i systemet

Professionellas erfarenheter av stöd till barn utsatta för sexuella övergrepp online.

CHILDHOOD

WORLD CHILDHOOD FOUNDATION
FOUNDED BY H.M. QUEEN SILVIA OF SWEDEN

.....

Innehåll

Sprickor i systemet – Professionellas erfarenheter av stöd till barn utsatta för sexuella övergrepp online.

● World Childhood Foundation.....	4
● Förord.....	6
● Sammanfattning.....	8
● Författarpresentation.....	10
● 1. Inledning.....	14
1.1 Bakgrund till rapporten.....	15
1.2 Barn och utsatthet för internetrelaterade sexuella övergrepp.....	16
1.3 Så här gjorde vi studien.....	19
● 2. Resultat.....	20
2.1 Vilka är barnen som polisen och BUP möter?.....	21
2.2 Vem utsätter barnen?.....	23
2.3 På vilket sätt var barnen utsatta?.....	24
2.4 Vad är typiskt vid internetrelaterade sexuella övergrepp?.....	26
Hot.....	26
Skam, skuld och rädsla.....	26
Inte få berätta om det som hänt i egen takt.....	27
Utmaningar gällande samverkan.....	27
2.4.1 Barnförhållsledare om vad som blir speciellt vid polisarbetet.....	29
2.4.2 Behandlare inom barn- och ungdomspsykiatri om vad som är speciellt i stöd- och behandlingskontakten.....	34
● 3. Diskussion och slutsatser.....	46
● Bilaga: Vad är speciellt med internetrelaterade sexuella övergrepp och vad behöver göras?.....	52
● Referenslista.....	62

World Childhood Foundation

World Childhood Foundation förebygger sexuella övergrepp mot barn. Vi investerar i innovationer, metoder och samarbeten som stärker skyddet och minskar riskerna för särskilt sårbara grupper. Vi driver påverkansarbete, ökar kunskapen och medvetenheten om sexuella övergrepp mot barn och skapar långsiktig och hållbar förändring.

FOKUSOMRÅDEN

Vi arbetar inom tre tematiska områden: Trygga relationer och miljöer, Barns trygghet på nätet och Barnvänligt stöd och bemötande.

Trygga relationer
och miljöer

Barns trygghet
på nätet

Barnvänligt stöd
och bemötande

Vi riktar våra insatser där behoven av vårt stöd är som störst och där vi med vår expertis och erfarenhet kan göra störst skillnad genom att:

- **Inspirera till och utveckla nya arbetssätt** samt stärka och sprida beprövade metoder för att stötta barn och familjer i utsatthet.
- **Bidra till långsiktiga systemförändringar** som stärker barns rättigheter och skydd.
- **Initiera, driva och stötta strategiska insatser** med potential, ofta i samarbete med gräsrotsorganisationer.
- **Investera i innovativa idéer** och bidra till att bygga upp nya organisationer.
- **Skapa och stärka nätverk** mellan initiativ, organisationer och andra aktörer inom barnrättsområdet.
- **Rikta ljuset mot och investera** i frågor och områden som få pratar om – och ännu färre arbetar med.

Bakgrund

World Childhood Foundation grundades

1999 av H.M Drottningen. Vi är en religiöst och politiskt obunden privat stiftelse. Vårt arbete finansieras av företag, stiftelser och privata givare. Läs mer om vårt arbete på childhood.se

Stella Polaris

Barnens virtuella försvarsmakt

Childhood Stella Polaris är ett fyraårigt projekt som syftar till att samordna, uppmuntra och intensifiera AI-relaterade initiativ för att bekämpa sexuella övergrepp mot barn. Genom projektet samlar vi olika aktörer i Sverige och möjliggör samverkan mellan rättsväsende, barnrättsaktörer, AI-expert, forskare och

teknikföretag. På så sätt påskyndar vi utvecklingen och användningen av AI-lösningar i arbetet med att bekämpa sexuella övergrepp mot barn. Stella Polaris finansieras av Svenska Postkodlotteriet.

Förord

Barn är födda upptäckare. De utforskar sina omgivningar, upptäcker nya intressen med gränslös nyfikenhet och skaffar sig relationer och erfarenheter som präglar dem för resten av livet.

Barn testar gränser och tar risker. På och utanför nätet. Det är vuxenvärldens ansvar att se till att barn kan testa gränserna i en miljö och takt som passar deras mognad.

Våra samhällen har steg för steg barnsäkrats för att barn ska vara så trygga som möjligt i hemmet, i trafiken och i skolan. Men när det gäller den plats där de flesta barn tillbringar en stor del av sitt liv – den digitala miljön – har vi inte hunnit med. Den teknologiska utvecklingen går i en rasande fart och det har öppnat helt nya sätt att upptäcka världen, utforska sig själv och nya relationer. Men detta tekniksprång har också medfört risker – och det är smärtsamt tydligt att vi som samhälle ännu inte har anpassat oss.

En omständighet som gör internetrelaterade sexuella övergrepp särskilt allvarliga är att de för med sig så enormt starka känslor av skuld och skam hos barnen. Det kan vara en följd av att barnen på ett eller annat sätt varit aktiva i relation till förövaren. Det är också kopplat till rädslan för att bilder och filmer kan spridas till andra som barnet känner. Många av dem vet med sig att de gjort något som föräldrar och andra

vuxna varnat dem för. Att vi fortfarande inte lyckats hitta ett sätt att prata med barn om vilka risker som finns online utan att skuldbelägga eller lägga ansvaret på dem, är särskilt sorgligt eftersom kunskapen om detta har funnits i flera decennier, inte minst belyst i Linda Jonssons tidigare forskning.

Trots att vi numera vet att sexualbrott online drabbar otroligt många barn och att konsekvenserna och traumat för barnen ofta är minst lika allvarliga, ibland värre, än övergrepp som enbart sker fysiskt, behandlas internetrelaterade sexuella övergrepp ofta som något "annat". Som att det inte är riktiga övergrepp. Som att det inte är lika allvarligt.

Sedan 1999 har World Childhood Foundation bekämpat sexuella övergrepp mot barn i alla dess former, inklusive internetrelaterade sexuella övergrepp. Genom att finansiera banbrytande forskning och innovativa sätt att använda teknik för att nå ut och ge stöd till barn som löper extra stor risk att utsättas, samt för att stoppa förövare innan övergreppen begås, bidrar vi till att göra den digitala miljön tryggare för barn, i Sverige och i övriga världen. Den här

”Vi hoppas att vi genom denna rapport kan synliggöra systematiska brister som finns i stödet till barn som utsatts för sexuella övergrepp online.”

Paula Guillet de Monthoux
Generalsekreterare, World Childhood Foundation

rapporten är en fortsättning på detta arv och ger viktiga insikter i hur yrkesverksamma bättre kan stödja brottsoffer och deras familjer. En viktig slutsats är att dessa barn både är i behov av särskild kompetens och bemötande – men att det samtidigt är viktigt att de inte exkluderas från de insatser som redan finns för barn som utsatts för övergrepp utan koppling till den digitala miljön.

Vi hoppas att vi genom denna rapport kan synliggöra systematiska brister som finns i stödet till barn som utsatts för sexuella övergrepp online.

Lika viktigt är att lyfta fram de goda exemplen och den kunskap som faktiskt finns om skillnaderna mellan internetrelaterade och 'vanliga' övergrepp. I de fall som gått till polisförhör får polisen ofta ta ett oproportionerligt ansvar för socialt stöd till barn och föräldrar – ett ansvar som sträcker sig långt bortom själva förhöret – eftersom andra instanser lyser med sin frånvaro.

Paula Guillet de Monthoux
Generalsekreterare, World Childhood Foundation

Sammanfattning

Antalet barn som utsätts för internetrelaterade sexuella övergrepp ökar. Alla former av sexuella övergrepp mot barn är allvarliga men vid övergrepp som har anknytning till den digitala miljön finns det en del särskilda omständigheter som de som möter barn i sin yrkesroll kan behöva känna till. Detta kan exempelvis vara att det vid internetrelaterade sexuella övergrepp ofta finns chattloggar, bilder och filmer samt annan dokumentation av övergreppen.

En del barn kan känna att det är deras eget fel att de utsatts, medan andra inte känner så stor skuld men kanske känner skam eller andra känslor. Många är också oroliga för vad som händer med det material som finns och som kan spridas utanför deras kontroll. Det har visat sig i flertalet, både nationella och internationella studier, att de drabbade barnen kan må mycket dåligt och därför måste dessa barn och deras familjer uppmärksammas.

Den här rapporten handlar om det stöd och det bemötande som barn, som utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp, och deras familjer får av professionella efter att övergreppen avslöjats. Den handlar också om vad professionella ser som speciellt vid internetrelaterade sexuella övergrepp mot barn jämfört med andra sexuella övergrepp. Totalt intervjuade vi 28 barnförhørsledare inom polisen och behandlare inom barn- och ungdomspsykiatri (BUP) om deras erfarenheter.

Den sammanfattande bilden från studien är att internetrelaterade sexuella övergrepp drabbar barn och deras familjer på många olika sätt och skiljer sig mellan olika barn. De kan leda till konsekvenser på såväl individ-, familje- som gruppnivå. Barnen har också olika behov av stöd och hjälp och detta måste bedömas utifrån varje barn och familj.

Även om de intervjuade barnförhørsledarna och behandlarna på BUP i denna studie ger ett mycket kunnigt och kompetent intryck, uttrycker de samtidigt behov av mer kunskap, anpassade arbetsmetoder och en mer strukturerad samverkan.

I rapporten framkommer att barn utsatta för internetrelaterade sexuella övergrepp inte självklart förhöras på något av landets barnahus, att samråd mellan inblandade myndigheter är ovanligt på vissa håll i landet samt att det psykosociala stödet innan och efter ett avslöjande till stor del sköts av poliser själva utan andra professionellas inblandning. Socialtjänst eller barnpsykiatri är

sällan involverade, vilket riskerar att barnen inte får skyndsam skyddsbedömning, krisstöd samt vidare interventioner eller terapeutiskt stöd om de är i behov av det.

Det framkommer också att barnen sällan erbjuds medicinsk undersökning eller vård. Infor-manterna i studien understryker också bristen på samverkan vid ärenden gällande internet-relaterade sexuella övergrepp, vilket är ett problem i och med att myndigheters samverkan kan vara avgörande för att barnen och deras familjer ska få det stöd de har rätt till och inte riskera att falla mellan myndigheternas stolar.

I den aktuella studien har barnförhållningsledare inom polisen och behandlare inom barn- och ungdomspsykiatri intervjuats, i enlighet med uppdraget från World Childhood Foundation. Resultaten belyser bland annat utmaningar i samverkan mellan myndigheter. För en mer heltäckande bild skulle även personal inom socialtjänst, sjukvård och skola behöva inkluderas i intervjuerna. Studien är genomförd i Sverige, men resultaten skulle vinna på att jämföras och analyseras i relation till liknande studier från andra länder.

VAD ÄR BARNAHUS?

Till barnahus kommer barn och unga under 18 år som misstänks ha blivit utsatta för misshandel eller sexuella övergrepp för att få stöd och hjälp. På barnahus närvarar alla viktiga aktörer – polis, åklagare, socialtjänst, barnläkare och barn- och ungdomspsykiatri (BUP) – så att barnet kan få en samlad insats där de träffar involverade myndigheter på en och samma plats.

Syftet är att skapa en trygg och anpassad miljö där barnet står i centrum, och där de professionella vuxna samverkar för att säkerställa barnets skydd, rättsliga process och stödsatser. Barnahus finns på de flesta ställen i landet men behöver bli fler om alla barn ska få möjligheten att tillhöra ett barnahus.

Idag finns det 33 barnahus i Sverige.

Författarpresentation

Linda Jonsson

Socionom, lektor och docent i socialt arbete vid Marie Cederschiöld högskola

Linda Jonsson är socionom, lektor och docent i socialt arbete vid Marie Cederschiöld högskola. Hennes forskning fokuserar främst på barn som utsatts för våld, med särskilt fokus på sexuella övergrepp och sexuell exploatering.

Hon har medverkat i flera forskningsprojekt om våld mot barn, både kartläggningar av förekomsten samt studier där barn och föräldrar beskriver sina erfarenheter och konsekvenserna av våld. Under de senaste åren har Linda lett och deltagit i flera utvärderingsstudier av insatser för barn vid misstanke om våld, bland annat Origos samtalsstöd för ungdomar som växer upp i en hederskontext (Jonsson, Svedin & Jenstav, 2024) samt Efter barnförhör-et (Jonsson, Linell & Eriksson, 2024).

I den aktuella studien har Linda haft huvudansvaret och även bidragit till bilagan med vägledning för professionella som möter barn och familjer som utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp.

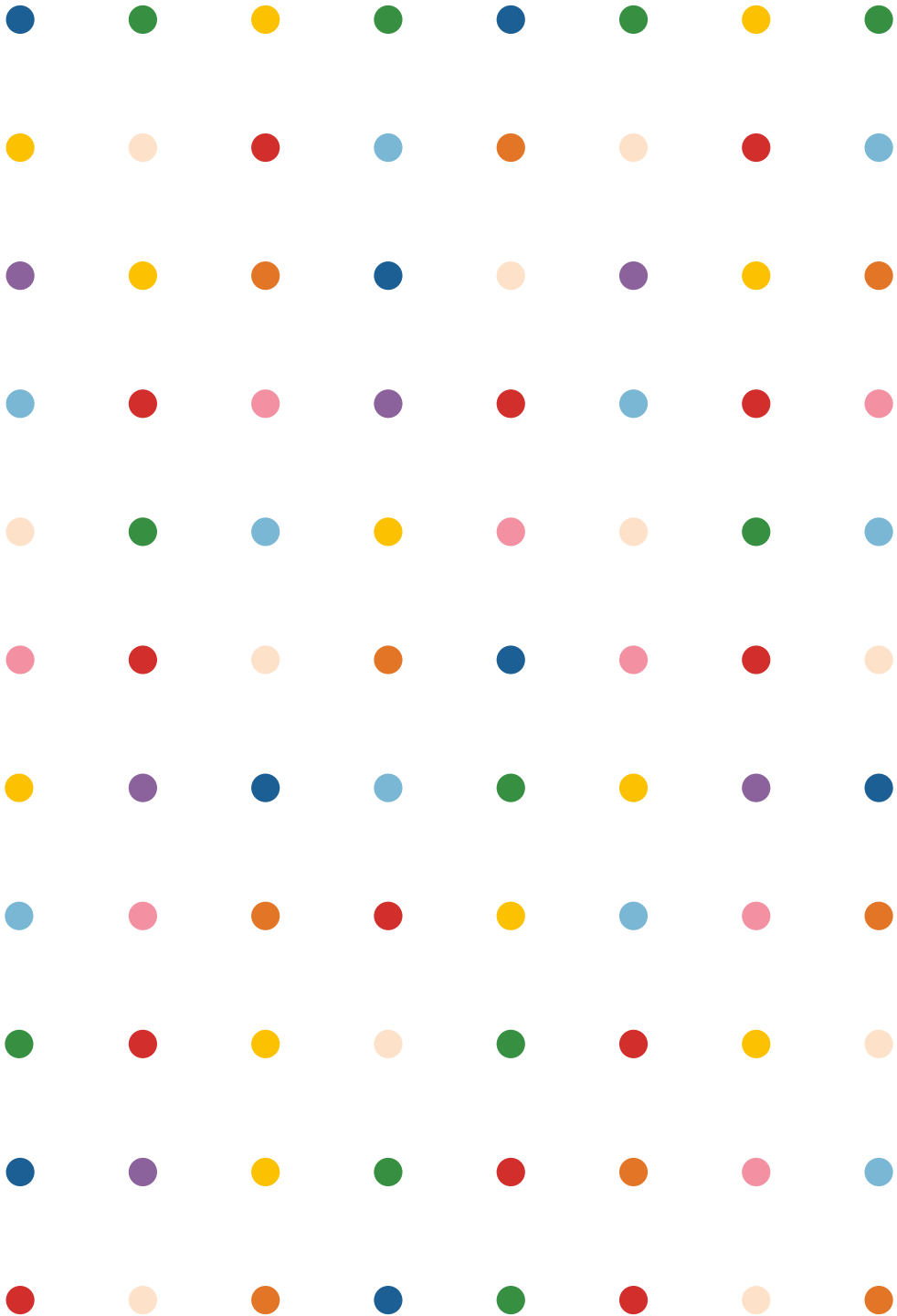
Anette Birgersson

Socionom och legitimerad psykoterapeut i kognitiv beteendeterapi (KBT)

Anette Birgersson är socionom och legitimerad psykoterapeut i kognitiv beteendeterapi (KBT) med nästan 30 års erfarenhet av arbete med barn och ungdomar som uppvisar sexuella beteendeproblem och/eller trauma, både inom socialtjänst, öppenvård och på behandlingshem.

Anette är doktorand på Marie Cederschiöld högskola och deltar aktivt i forskningsprojekt i Sverige, Europa och USA, och utbildar yrkesverksamma och studenter inom bedömning och behandling av skadliga sexuella beteenden.

.....

Sprickor i systemet

Professionellas erfarenheter av stöd till barn utsatta för sexuella övergrepp online.

.....

1. Inledning

.....

1.1 Bakgrund till rapporten

Den här rapporten handlar om barn 0-18 år som varit utsatta för internetrelaterade sexuella övergrepp och vad professionella menar är viktigt att tänka på vid mötet med drabbade barn och deras familjer. Den handlar också om vad barn och deras familjer erbjuds idag, vad professionella behöver mer kunskap om, samt om luckor i det befintliga stödsystemet.

Rapporten bygger på en studie där Forskare vid Marie Cederschiöld Högskola intervjuade svenska barnförhållare inom polisen och behandlare inom barn- och ungdomspsykiatri (BUP), kring deras erfarenheter av att möta drabbade barn och deras familjer. Vi genomförde studien inom ramen för ett samarbete med World Childhood Foundation. Projektet pågick under våren 2023 till hösten 2024.

Rapporten riktar sig till professionella som möter barn och unga som varit utsatta för internetrelaterade sexuella övergrepp. Förhoppningsvis kan den ge kunskap och vägledning i arbetet med att möta och stödja drabbade barn och deras familjer.

Vi använder genomgående ordet föräldrar för att beskriva de vuxna som ansvarar för barnet. Det inkluderar även andra vårdnadshavare och omsorgspersoner.

1.2 Barn och utsatthet för internetrelaterade sexuella övergrepp

Internetrelaterade sexuella övergrepp mot barn (ISÖB) ökar (Europol 2020; Finkelhor et al., 2024, Interpol & Ecpat International, 2018, Svedin, Landberg & Jonsson, 2021). Flera studier och professionella vittnar om att detta blivit ett större problem efter pandemin och i takt med att barn och unga idag i stort sett har obegränsad tillgång till internet (se t.ex. Europol, 2020; Svedin, Landberg och Jonsson, 2021). Enligt den svenska rapporten *Unga, sex och internet efter #metoo* (Svedin, Landberg & Jonsson, 2021) har alla former av sexuella övergrepp mot barn ökat. Framför allt gäller det övergrepp mellan unga, men även mellan vuxna och barn.

Vi vet att en stor del av övergreppen innehåller grooming online, chattkonversationer av sexuell karaktär samt övergreppsbilder och att främst flickor drabbas. Det finns nyligen publicerade rapporter som visar att barn även säljer avklätt material och utsätts för sexuell exploatering på olika sajter online (se t.ex. Donevan, Jonsson och Svedin, 2023). Vidare finns det en oro kring vad artificiell intelligens (AI) kommer innebära för internetrelaterade sexuella övergrepp mot

barn, i och med att nya former av material genereras och kan spridas. Tidigare studier har ofta exkluderat internetrelaterade sexuella övergrepp mot barn, men i en amerikansk studie från 2024 inkluderades dessa (Finkelhor, Turner & Colburn, 2024). Resultatet visade en markant ökning av den totala prevalensen, från 13,5 % till 21,7 %. Med andra ord kan det konstateras att internet har blivit en del av tillvägagångssättet för sexualbrott mot barn och påverkar hur dessa brott tar sig uttryck.

År 2021 kom en viktig dom i svensk rättshistoria i Mål: B 4072 - 21 och B 4645 - 2. Högsta domstolen dömde då två män för våldtäkt mot barn som de aldrig träffat fysiskt (i hovrätten var de dömda för grovt sexuellt övergrepp mot barn). Båda fallen rörde likartade situationer där gärningsmännen haft kontakt med barn under 15 år och pressat dem att penetrera sig själva samtidigt som de filmat händelsen. I ett av fallen förekom även andra stötande och kränkande inslag. Domen blev uppmärksammas och viktig ur många aspekter, framför allt för att domstolen menade att våldtäkt i och utanför den digitala

miljön var jämförbara och därför ska anses som lika allvarliga former av sexuella övergrepp mot barn.

Att sexuella övergrepp mot barn är allvarliga och kan leda till konsekvenser för de drabbade på både kort och lång sikt är känt sedan forskningen tog fart i början av 1990-talet (Kendell-Tackett, Williams och Finkelhor, 1993; Maniglio, 2009; Priebe, Hansson och Svedin, 2010; Murray et al, 2014; Rajan et al, 2021).

Baserad på forskning, klinisk kunskap likväl som den rättsliga utgångspunkten så har den gemensamma bilden varit att en del sexuella övergrepp mot barn är mer allvarliga än andra, åtminstone på gruppnivå. Några av de sexuella övergrepp som räknats som de mer allvarliga har varit de som inbegripit en penetrerande sexuell handling mot barnet (se t.ex Fergusson & Mullen, 1999; Gilbert, Spatz, Widom, Browne, Fergusson, Webb, & Janson, 2009. Svedin, Landberg & Jonsson, 2021).

Exempelvis fann Priebe & Svedin (2009) att de barn som utsatts för sexuella övergrepp med någon form av penetration av förövaren/na (oral, vaginal och anala övergrepp) mådde sämre än de som utsatts för t.ex. blottning och sexuella övergrepp med fysisk kontakt men utan penetration. Diskussionen kring vad som ska ses som mer eller mindre allvarligt är levande, men flera studier

visar att det inte bara handlar om penetration i sig utan även om andra saker (se t.ex. Oddone Paolucci, Mark L. Genuis & Claudio Violato, 2001). Vid studier gjorda gällande barn som utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp har det visat sig att de barn som utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp uppvisat lika allvarliga symptom som de som utsatts offline, alltså där förövare och offer träffats fysiskt (Hamilton-Giachristis, Hanson, Whittle, & Beech, 2017; Jonsson & Svedin, 2017; Jonsson et al., 2019; Svedin, Landberg & Jonsson, 2021). Viktigt att komma ihåg är att trauma-symptom handlar mer om barnets upplevelse än om vad andra anser vara allvarligt eller inte.

Idag är de flesta väl medvetna om att internetrelaterade sexuella övergrepp kan leda till allvarliga konsekvenser för de drabbade barnen såväl socialt, fysiskt som psykiskt (Hamilton-Giachristis, Hanson, Whittle, & Beech, 2017; Jonsson et al., 2019; Joleby et al., 2020a & b). Det tycks också vara mycket svårt för de drabbade barnen att berätta om övergreppen och därmed får de mer sällan det stöd och den hjälp de är i behov av.

Många bär på starka känslor av skuld och skam kopplat till övergreppen (Joleby et al., 2020 a & b; Donevan, Jonsson och Svedin, 2023) och de få studier som gjorts om effekterna efter övergrepp online visar att de psykiska konsekvenserna till och med kan vara

allvarligare än efter övergrepp som skett fysiskt (Jonsson et al., 2019; Svedin, Landberg & Jonsson, 2022; Svedin, 2023).

Internetrelaterade sexuella övergrepp kräver att personal inom polis, socialtjänst, BUP med flera lär sig mer och eventuellt anpassar sitt stöd, intervju-metoder, behandling och andra arbetssätt. Det finns dock idag ytterst lite kunskap om professionellas erfarenheter av att arbeta med internetrelaterade sexuella övergrepp, vad som blir speciellt i dessa ärenden och hur barnen bäst kan stöttas.

I två internationella studier (Hamilton- Giachritsis et al., 2021; Quayle et al., 2023) konstateras professionens okunskap kring vad internetrelaterade sexuella övergrepp innebär och hur de ska erbjuda stöd till de drabbade barnen och deras familjer. I en nyligen publicerad rapport från ECPAT Sverige (2024) där drabbade barn fått svara på frågor om stöd efter internetrelaterade sexuella övergrepp, beskriver de

stödet från polis och socialtjänst som undermåligt och okunnigt. Med andra ord finns det idag ett stort behov hos professionella att få lära sig mer om vad internetrelaterade sexuella övergrepp är, vilka konsekvenser de kan medföra för drabbade, vilket bemötande, stöd och vilka intervju-metoder, interventioner och behandlings-metoder som kan hjälpa barn och deras föräldrar på ett bra sätt.

Ett steg i denna riktning är att bygga kunskap utifrån de erfarenheter och arbetssätt som professionella har – de som redan arbetar med och har mött barn som utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp. Därför intervjuade vi barnförhållsledare inom polisen och behandlare inom barn- och ungdomspsykiatri, för att få ta del av deras erfarenheter.

Syftet med studien var att undersöka professionellas – alltså barnförhållsledare inom polisen och behandlare inom barn- och ungdomspsykiatri – erfarenheter av att möta barn som utsatts för ISÖB.

FRÅGESTÄLLNINGARNA VAR FÖLJANDE

- Vilka barn möter ni?
- Är det något som blir speciellt med internetrelaterade sexuella övergrepp jämfört med andra sexuella övergrepp?
- Anpassar förhållsledare och behandlare sina arbetsmetoder på något sätt i dagsläget?
- Vad anser förhållsledare och behandlare att de behöver mer kunskap om i relation till internetrelaterade sexuella övergrepp?
- Hur ser samverkan ut mellan myndigheter och andra aktörer?

1.3 Så här gjorde vi studien

Intervjuer gjordes med 16 barnförhållsledare inom polisen och med 12 behandlare som arbetar eller har arbetat inom barn- och ungdomspsykiatri (BUP) med erfarenhet av att möta barn som utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp.

Intervjuerna genomfördes under 2023 och 2024. Frågorna kretsade särskilt kring vad de professionella ansåg var speciellt (om något) med att arbeta med barn som utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp jämfört med barn som utsatts för andra typer av sexuella övergrepp. De fick även svara på frågor gällande vad de erbjöd för typ av insats eller stöd för de drabbade barnen och deras föräldrar.

De barnförhållsledare som intervjuades rekryterades via polisens nationella operativa avdelning (NOA) och behandlarna inom BUP genom det nationella nätverket av behandlare som arbetar med Trauma-Fokuserad Kognitiv Beteendeterapi (TF-KBT) eller via grupper för socionomer och psykologer på Facebook.

Samtliga intervjupersoner informerades om studien, inklusive att den information de lämnar blir avidentifierad liksom platser och andra identifierbara data som exempelvis specifika barn eller rättsfall, samt att de kunde avbryta deltagandet när de ville. De barnförhållsledare som deltog hade alla haft barnförhör med minst ett 50-tal barn och

föräldrar medan behandlarna hade haft färre kontakter (mellan 1–10 barn per person), men dessa kontakter hade oftast varit under en längre period.

Det insamlade materialet transkriberades och analyserades utifrån specifika frågeställningar. Intervjuerna genomfördes av Linda Jonsson, Carolina Schillachi och Malin Meissner. Analys och författande av rapporten gjordes av Linda Jonsson och Anette Birgersson. Linda Jonsson var ansvarig för studien.

Författarna vill tacka alla som deltagit i intervjuerna och somfrikostigt delat med sig. Studien har finansierats av World Childhood Foundation. Författarna vill också rikta sitt tack till Stiftelsen Allmänna Barnhuset och till Brottsofferfonden som givit anslag för fortsatt arbete.

Etikstillstånd finns för studien, Dnr 2023-08173-01.

.....

2. Resultat

I det här kapitlet beskrivs först de intervjuade personernas erfarenheter av att möta barn som varit utsatta för internetrelaterade sexuella övergrepp. De fick beskriva vad som varit speciellt med att möta barnen jämfört med barn som varit utsatta för andra typer av sexuella övergrepp. Därefter beskrivs i texten hur de professionella resonerar kring vad som blir speciellt (om något) i relation till det arbete de utför och den insats de erbjuder. I texten redovisas först barnförhållningarnas erfarenheter och därefter behandlarnas.

2.1 Vilka är barnen som polisen och BUP möter?

Både barnförhållningarna inom polisen och behandlare på BUP menade att barn som utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp var en heterogen grupp, men att de kunde se några likheter.

De träffade flest flickor och åldersmässigt var det vanligast med tonåringar, även om många även hade träffat yngre barn från ungefär 8 års ålder.

"Ja, det är flickor främst. Ja, det är någon pojke då och då och sen några personer med könsöverskridande identitet, men det är främst flickor." (Barnförhållning, intervju 11)."

Både barnförhållningarna och behandlare menade att det var svårt att säga hur representativa de barn de träffat var eftersom det är så få av de barn som blir utsatta som anmäler och som därmed kommer till polisförhör eller får en behandlingsinsats. De beskrev dock att de träffat barn från olika socioekonomiska livssituationer och med olika bakgrund.

"Jag skulle säga att relativt blandad bakgrund sen vet man ju aldrig vad urvalet är, [...] de flesta vi har träffat har kommit från en vanlig medelklassbakgrund [...] och etniskt svenska tror jag att de flesta har varit men jag tänker att det kan ha att göra med urvalet, vilka är det som kommer till BUP:s specialenheter apropå det här med vilka som får vård." (Behandlare, intervju 7)

De flesta barnen beskrevs ha utmaningar på olika sätt och många hade tidigare erfarenheter av utsatthet såsom olika former av våld inklusive mobbing och utanförskap. Många kämpade med nedsatt psykiskt välbefinnande.

"Jag skulle nog säga att det är [...] alla typer av barn, från alla olika samhällsskikt. Sen absolut de barn som kanske [...] inte har det så lätt, kanske inte ... ja, men har

varit utsatt sen innan för såna här typer av brott, och kanske [...] inte orkar bry sig längre och redan mår så himla dåligt att det blir lite så här destruktivt beteende i sig att man skadar sig själv genom att ha fler kontakter än vad man kanske borde, eller kanske inte anmäler i samma utsträckning heller. De är extra utsatta, skulle jag ändå säga.” (Barnförhållningsledare, intervju 13)

Barnen kunde ha psykosociala svårigheter såsom bristande riskbedömningsförmåga, känsloregleringsförmåga, impuls kontroll och svårigheter att läsa av sociala situationer. Många beskrev även att de tror att neuropsykiatriska diagnoser var överrepresenterade bland de barn de mött, även om långt ifrån alla var diagnostiserade. Barnen upplevdes ofta sakna trygga vuxna i sin närhet.

Barnens sociala svårigheter kunde resultera i att de kände sig isolerade och inte hade fungerande vänskapsrelationer, och därmed i högre utsträckning hade ett behov av att känna sig bekräftade och sedda.

”Gemensamma faktorer har nog handlat om att det är uppfattat att de har varit i grunden rätt ensamma, av olika anledningar haft få sociala jämnåriga kontakter. [...] [D]et har framkommit bristande närhet och stöd, upplevelse av trygga relationer med föräldrar. En del skolsvårigheter skulle jag också säga förekommer absolut. Inlärningssvårigheter. I en del fall mobbing eller på gränsen till mobbing men snarare kanske mer tydligt då ensamhet eller svårigheter i sociala relationer med jämnåriga.” (Behandlare, intervju 15)

Barnen kunde ha svårigheter med integritet, gränssättning, impuls kontroll och konsekvensstänk. Kombinationen av dessa lyftes som särskilda sårbarhetsfaktorer när det kom till risken för att utsättas för internetrelaterade sexuella övergrepp, och för att inte våga berätta efter att det hänt. Flera av barnen beskrevs som väldigt aktiva online med att chatta och skicka bilder till olika personer. I många fall hade kontakten med förövaren inletts med kommunikation på ett sätt som var ömsesidigt, där de chattade med någon jämnårig eller en person som de trodde var jämnårig, men där tonen sedan förändrades och blev hotfull och skrämmande. Barnen upplevde ofta att de blivit manipulerade och lurade. En del barn beskrevs ha ett mer aktivt riskfyllt beteende där de själva sökte sig till kontakter där de i princip visste att de skulle kunna råka illa ut. Dessa barn beskrevs använda kontakter online för att skada sig själva.

”Det finns ju liksom både de här kanske yngre barnen som är lite mer aningslösa och de äldre barnen som verkligen har blivit liksom lurade på nätet och liksom trott att de har träffat en jämnårig eller trott att de har haft kontakt med jämnårig och sen antingen utsatts digitalt så att säga eller gått med på ett, eller liksom träffat någon i tron att det är en jämnårig, och blivit utsatta då. Men det finns ju de också som har varit utsatta på massa olika sätt och liksom kanske har ett självska debeteende där det har blivit som en del av också ett kanske mer aktivt själv söker upp riskfyllda situationer och så där. Det är ett stort spann däremellan liksom.” (Behandlare, intervju 12)

.....

2.2 Vem utsätter barnen?

I de flesta fall var det okända killar eller män som tog kontakt, men det förekom även att det var någon barnet känt sedan tidigare. I vissa fall var det också jämnåriga av samma kön som begått brottet. Men det var sällan kvinnliga förövare.

”Det vanligaste har varit män, vuxna män men i det yngre spannet, svårt att säga på gruppnivå men någonstans yngre män mellan 17-18 och 30. De barn jag har träffat som har varit utsatta för grova sexuella övergrepp så har det oftast varit en inledningsvis okänd person och där man också har kunnat se att i flera av fallen har det funnits fällande domar och då kan man se att det är personer som har varit väldigt aktiva och groomat ett stort antal barn och sen lyckats få kontakt och lyckats utsätta liksom vissa eller ett mindre antal.”
(Behandlare, intervju 7)

”Jag skulle nog säga att det är [...] alla typer av barn, från alla olika samhällsskikt.”

Barnförhållsledare, intervju 13

2.3 På vilket sätt var barnen utsatta?

De internetrelaterade sexuella övergreppen mot barn beskrevs ha en stor variation både i karaktär och innehåll. De intervjuade jämförde dessa övergrepp med dem som skedde fysiskt och konstaterade att de kan skilja sig åt markant när det gäller kontext och tillvägagångssätt.

Övergreppen kunde sträcka

sig från att barn uppmanas eller manipuleras till att skicka avklädda bilder eller filmer av sig själva, till att de under hot tvingas utföra sexuella handlingar på sig själva eller andra.

”Övergrepp som är internetrelaterade är precis lika varierade som övergrepp som inte är internetrelaterade. Så det är ju alltifrån väldigt små barn som har hamnat i en situation som de absolut inte kan värja sig från till de som liknar överfallsövergrepp.

Man är en främling till exempel och kommer och hotar och pressar för att göra något, till de som är i relationer. Antingen i sådana relationer som skapas på nätet eller relationer som man har haft utanför. Sen lärare, bekant eller så som börjar söka upp en på nätet och börjar skapa en relation där. Så det finns verkligen hela, precis lika stort spann som utanför nätet.”

(Behandlare, intervju 10)

”Det kan vara från sexuella ofredanden och sen till våldtäkter, det blir ju det när ... Och då är det filmer där man kanske har utfört saker på sig själv. Eller med föremål, djur. Ja, det finns ett stort spann.”

(Behandlare, intervju 9)

Sättet kontakten inleddes på varierade beroende på vilken plattform och vilket forum som användes, likaså varierade barnens ålder och utvecklingsnivå. För yngre barn skedde kontakten ofta via spelsajter, där förövare utgav sig för att vara jämnåriga för att bygga förtroende och bli kompisar.

Den inledande dialogen upplevdes ofta av barnet som fin, positiv och jämlik, men att relationen därefter eskalerade och gradvis förändrades till att personen blev mer krävande och ibland hotfull i hur de efterfrågade bilder. Dessa bilder, som ibland var avklädda, kunde sedan användas som utpressningsmaterial för att pressa barnet att skicka ytterligare bilder eller utföra sexuella handlingar på sig själv eller andra.

”Hon var helt övertygad om att hon var tillsammans med en kille som var 15 år, som bodde i Tokyo. De har daglig ... kontakt flera timmar om dagen. [...] Tyvärr så är hans kamera sönder så hon har aldrig sett honom, men han har sett henne.”

Barnförhørsledare, intervju 14

För tonåringar och äldre barn upplevdes relationen med den som utsatt dem online ibland som romantisk eller jämlik, som en vänskaplig kontakt. Vid samtal eller polisförhör hade en del barn svårt att förstå att de blivit utsatta, eftersom de uppfattade relationen som frivillig och jämlik, även när den som utsatt dem var mycket äldre.

”Nu pratade vi med en tjej här förra veckan, som ... hon var helt övertygad om att hon var tillsammans med en kille som var 15 år, som bodde i Tokyo. De har daglig ... kontakt flera timmar om dagen. [...] Tyvärr så är hans kamera sönder så hon har aldrig sett honom, men han har sett henne.

[...] Föräldrarna har jätteproblem nu, för hon blir helt vansinnig när de stänger av internet för att hindra henne från att sitta uppe hela nätterna. Och hon är helt övertygad. Och det var som jag sa till henne, jag kan inte säga att han inte är den han är, men min erfarenhet säger att han inte är... Föräldrarna har slagit larm om detta och tagit kontakt med soc. för hon skolvågrar och så vidare.”
(Barnförhørsledare, intervju 14)

2.4 Vad är typiskt vid internetrelaterade sexuella övergrepp?

HOT

De intervjuade beskrev att barnen ofta kände sig hotade till att göra saker de inte ville. Initialt kunde kontakten, som beskrivits ovan, vara positiv men sedan kände barnen sig tvingade. Detta, menade de intervjuade, kan medföra unika konsekvenser vid internetrelaterade sexuella övergrepp, även om det kan förkomma vid andra sexualbrott också.

"Ja, sen när de [förövarna] har fått den här första bilden, då brukar det bara vända som en pannkaka, att 'skickar inte du mer nu, då kommer jag skicka det här till hela din skola, jag kommer skicka det till din mamma, pappa. Ni bor på den här adressen, de heter så och din lillebror heter så'. [...] Vissa är skitrediga då och bara springer till sina föräldrar direkt och bara 'kolla'. Men några har faktiskt begått grova övergrepp på sig själv där de förmår dem att stoppa in det ena och det tredje." (Behandlare, intervju 12)

SKAM, SKULD OCH RÄDSLOR

När vi frågade deltagarna om vad de uppfattade som utmärkande för internetrelaterade sexuella övergrepp, lyfte nästan alla fram att barnen känner en betydande skuld och skam kring det som

hände. Även om känslor av skuld och skam är vanliga vid sexuella övergrepp i allmänhet, menade deltagarna att dessa känslor i högre grad påverkade barn som utsatts för ISÖB.

Deltagarna beskrev hur barnen ofta manipulerades att utföra olika handlingar och försattes i situationer som de inte kunde ta sig ur. Ett exempel som nämndes var en förövare som utgav sig för att vara en jämnårig tjej och skickade bilder på "sig själv" som i själva verket föreställde ett annat barn. Genom detta skapade han förtroende och bad därefter barnet att skicka egna bilder, vilket blev början på en eskalerande och alltmer hotfull situation. Barnet skändes efteråt och ville inte berätta något, utan bara glömma det som hänt.

Barn som utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp beskrevs ofta känna en djup skam över det inträffade, en känsla av att ha tappat kontrollen, och en intensiv rädsla inför vad som skulle kunna hända om det avslöjades. Många kände sig hotade och var osäkra på hur de skulle kunna ta sig ur situationen. Denna rädsla förstärktes av oron för att chattar, bilder eller filmer

skulle spridas vidare, eller för att förövaren skulle skada barnen eller deras familj fysiskt.

*"De har djup skam och skuld. Är livrädda för att det kommer ut."
(Barnförhørsledare, intervju 2)*

ATT INTE FÅ BERÄTTA OM DET SOM HÄNT I SIN EGEN TAKT

Något som var speciellt med internetrelaterade sexuella övergrepp var att det fanns dokumenterat materialet i form av bilder, filmer och chatloggar med mera. Dessa kunde användas som bevis för att något hänt. Men "bevisen" kunde också ställa till det för barnen, genom att de kände sig tvingade till att prata om sådant de utsatts för som de egentligen inte ville berätta. Att någon annan läst eller sett deras konversationer ökade även skammen hos barn.

*"De får inte bestämma över sitt eget berättande, och det är en skillnad. De bestämmer ju vad de vill säga såklart, men inte när riktigt."
(Barnförhørsledare, intervju 4)*

UTMANINGAR GÄLLANDE SAMVERKAN

Samverkan mellan de myndigheter som bör vara involverade vid internetrelaterade sexuella övergrepp fungerar inte i dagsläget. Dessa barn och familjer är i de flesta delar av landet inte en

självklar del av barnahus verksamhet. Avsaknaden av samverkan mellan relevanta aktörer innebär att barn och deras föräldrar inte alltid får samma stöd som andra barn som utsatts för brott.

Bristen på tydliga rutiner och policys för hur ärenden gällande internetrelaterade sexuella övergrepp mot barn ska hanteras innebär att arbetssätten varierar beroende på enskilda professionella. Därmed menade man att de drabbade barnen erbjuds väldigt olika typer av stöd och insatser runt om i landet. Detta innebar också att en del barn verkade falla mellan stolarna och därmed inte får det stöd de behöver. Avsaknaden av samordning resulterar i att en del barn missar viktiga insatser, vilket kan försvåra deras återhämtning.

*"Det är ju inte så många barn vi får vetskap om. Det är ju socialtjänstens ansvar att samordna, men det fungerar inte så bra, inte hos oss i alla fall."
(Behandlare, intervju 6).*

I de flesta fall förhöordes barnen på andra platser än barnahus och samråd mellan olika aktörer saknades ofta. Detta försvårade möjligheterna att få en helhetsbild av barnets och familjens behov av stöd. Poliser och behandlare i studien lyfte vikten av att stärka samarbetet mellan myndigheterna och att införa tydligare rutiner för att säkerställa att barnen får rätt insatser. Ett välfungerande samarbete menade man skulle möjliggöra för polisen att fokusera på sina

primära arbetsuppgifter, medan socialtjänst och BUP då kan avlasta genom att ta ett större ansvar för ev. skyddsbehov och det psykosociala stödet.

”Det vore skönt med en bättre och tydligare uppdelning mellan oss myndigheter. För det blir annorlunda i de här ärendena än våld i nära ärende.”
(Barnförhållningsledare, intervju 14)

För att möta de särskilda behov som ärenden gällande internetrelaterade sexuella övergrepp innebär krävs ett ökat fokus på

samverkan, tydliga riktlinjer och en mer strukturerad användning av Barnahusmodellen.

Detta skulle säkerställa att barn som utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp får det stöd och skydd de behöver, samtidigt som det underlättar arbetet för de professionella som hanterar dessa komplexa ärenden.

”De här barnen har ju inte rätt till samma som andra barn som utsatts för brott. Dom får inte samråd och sällan är ju andra än polisen involverade.”

Barnförhållningsledare, intervju 9

.....

2.4.1 Barnförhørsledare om vad som blir speciellt vid polisarbetet

UTREDNINGSSARBETET

Förhören beskrevs av barnförhørsledararna vara lika förhör vid andra typer av brott där barn hörs. Det beskrevs dock skillnader både i hur själva utredningen går till och omständigheterna runt omkring.

Något som flera lyfte var att till skillnad från brott i nära relation, där barnen ofta hämtas från förskolan eller skolan, så kommer barnen i dessa ärenden ofta tillsammans med sina föräldrar. Brotten kommer oftast till polisens kännedom genom att föräldrar anmält brottet eller i och med att polisen upptäckt bild- eller videomaterial där barnet förekommer i samband med andra utredningar. Därmed inkluderas föräldrarna tidigt i utredningsarbetet och förhørsledarna behöver prata med och stötta föräldrarna i att hantera krisreaktioner i samband med att barnen kommer till förhör.

Ingången till förhöret kunde också se olika ut beroende på om barnen själva berättat för sina föräldrar om vad som hänt, om föräldrarna anmält mot barnets vilja eller vetskap eller om det var polisen som upptäckt brottet.

En del barn visste inte, eller förstod inte, varför de förhöredes och kunde ha svårt att veta vad förhørsledaren frågade om. Dessa omständigheter leder till svårigheter i utredningsarbetet, som till exempel att det är svårt att ställa öppna frågor för att få information utan att vara ledande när barnet inte är säker på vilken situation förhørsledaren frågar efter.

”För i ISÖB-ärenden så är ofta barnförhöret stödbevisning, för då har vi teknisk bevisning som är huvudbevisning och det behöver man förhålla sig till och vara medveten om. I ett vanligt BIN-ärende, alltså Brott i nära relation-ärenden, där har vi barnförhöret som huvudbevisning. Då kanske vi inte har någonting annat. Därför är det så viktigt att vi är så otroligt öppna, inte ledande och inte suggestiva. Ja, och det är jätteviktigt att veta för att kunna förhålla sig till hur man presenterar bevis.”

(Barnförhørsledare, intervju 2)

Barnförhørsledarna beskrev olika strategier för att presentera bevismaterial under förhören med barnen. Vissa betonade vikten av att låta barnet berätta i sin egen takt och att undvika att initialt avslöja för mycket om den bevisning som fanns. De ansåg

att detta tillvägagångssätt kunde skapa en tryggare miljö och främja barnets vilja att öppna upp på eget initiativ.

Om barnet däremot inte ville berätta, hade svårt att minnas eller nekade till att ha skickat bilder, ansåg vissa förhållningsledare att det kunde vara hjälpsamt att nämna att polisen redan hade tillgång till chattar, bilder eller annan dokumentation.

Syftet var att minska barnets oro och signalera att de inte behövde bära tyngden av att avslöja allt själva, utan att de kunde känna sig tryggare med att någon redan visste vad som hänt. Samtidigt uttryckte flera barnförhållningsledare en viss skepsis mot detta förhållningssätt. De påpekade att det fanns en risk att barnet kunde känna sig pressat eller att det kunde påverka barnets berättelse, vilket skulle kunna kompromettera förhörets kvalitet och barnets upplevelse av trygghet.

”Ja, jag tycker det är viktigt att är det så att inte barnen själva har lämnat in information utan att vi faktiskt har påträffat, då tycker jag de ska veta till exempel att vi har hittat en chatt mellan dig och den här personen, och vi vill prata med dig om det, för vi tror att du kan ha blivit utsatt för ett brott. Och ibland har det varit så där att man har suttit i förhör med barn och hållit på det där. Så har de ju suttit och inte velat berätta om detta eller inte känt sig trygg att berätta. Och sen ska vi liksom: 'Jaha, men det här har vi.' Det blir ju som ett misstankeförhör och dit får vi liksom inte hamna

känner jag. Så kan vi liksom inte ha det. Vi måste skapa tilliten så att de faktiskt vill och vågar berätta för oss och inte liksom sätta dem på pottkanten på något sätt i det.”
(Barnförhållningsledare, intervju 1)

Barnförhållningsledarna beskrev att barnens mående varierade stort vid förhören. Vissa barn var tydligt påverkade av det som hänt, medan andra verkade mindre bekymrade. Några barn uppgav att de kände en viss tillfredsställelse, exempelvis över att ha tjänat pengar genom att skicka bilder, medan andra beskrev att de mådde mycket dåligt. En del uttryckte att de inte ville leva längre, hade suicidtankar.

En del barn framstod som mycket nervösa och barnförhållningsledarna beskrev att barnen upplevde det jobbigt att vistas hos polisen, medan andra verkade relativt opåverkade. Barnförhållningsledarna beskrev dock en gemensam utmaning, nämligen att det ofta fanns en hög tröskel för barnen att våga berätta om sina upplevelser. Många undvek att öppna upp, inte bara för polisen utan även för sina föräldrar, vilket ytterligare försvårade processen.

”Men jag tycker ofta så här när man är klar, att man upplever att de är mycket tryggare och att det har varit skönt för dem att faktiskt ha fått öppna upp sig. [...] Att de är lite mer lättade när de går därifrån.”
(Barnförhållningsledare, intervju 13)

Anledningen till att barnen inte ville berätta menade de främst handlade om att barnen kände skuld och skam över vad de varit med om, men också om att många kände sig rädda för och hotade av den som utsatt dem.

"Många är väl rädda ibland att [förövaren] ska komma hem till dem för det är ofta det som hot... De hotar ofta lite att 'skickar du inte mer så kommer jag hem till dig'. Och då finns det en rädsla där bakom att 'kommer den här personen komma hem till mig och döda min pappa som den så?'" (Barnförhørsledare, 12)

STÖD TILL FÖRÄLDRAR

Många föräldrar reagerade med chock över vad som hänt deras barn. Samtidigt var de flesta föräldrar stöttande och månade om sitt barn. Många uttryckte dock en känsla av besvikelse och förvåning, eftersom de trodde sig ha förberett sina barn genom att prata om nätsäkerhet och förklara vikten av att inte skicka bilder eller chatta med okända personer. Det kom därför som en stor överraskning att barnen ändå varit så aktiva i kontakten med den som utsatt dem.

"Ja, jag skulle säga att de flesta blir chockade och nästan alla säger, 'men vi har ju pratat om det här.' [...] 'Gör inte det här gör inte det här gör inte det här' så [n]är det väl har hänt så vågar de definitivt inte berätta. Utan man har liksom varnat barnen mycket upplever jag." (Barnförhørsledare, intervju 1)

Barnförhørsledarna beskrev att föräldrarna ofta verkade sakna insikt i hur central den digitala miljön är i barns vardag och liv. De kunde reagera på olika sätt när de fick veta att deras barn utsatts online. Vissa valde att beslagta eller förstöra barnens mobiler, medan andra kände en viss lättnad över att övergreppet "bara" hade skett online och inte fysiskt. Dessa reaktioner, menade barnförhørsledarna visade på en bristande förståelse för den digitala miljöns betydelse i barns liv och för de komplexa dynamikerna i deras online-interaktioner.

Föräldrarna beskrevs också ofta ha begränsad kunskap om vad deras barn gör på internet och om hur digitala relationer och kontakter utvecklas. Samtidigt upplever många föräldrar att de redan gjort sitt bästa för att förbereda sina barn för att undvika faror online. Detta menade man bidrar till en konflikt mellan föräldrarnas uppfattning om sitt eget ansvar och barnets utsatthet, vilket försvårar möjligheten till ett öppet och stödjande samtal.

"I de allra, allra flesta fall så har föräldrarna ingen aning om vad som har hänt. Men de har också väldigt lite aning om vad barnen gör på nätet. Så det är en frånvaro lite av föräldraansvar [...] Jag tror att många föräldrar är engagerade, men de vet inte hur de ska hantera så där barnens liv på nätet. [...] De skulle nog behöva stöd, många. [...] En del, de vet inte, det blir bara kaos hur de ska göra. En del blir arga och säger 'nu ryker

den där telefonen" [...] Om jag får tillfälle så brukar jag prata med föräldrarna och säga "men gör inte så, utan se till att försöka prata om det här istället och vilka forum barnen är på, att de kanske inte ska ha kontakt med okända och så där, det är då man kan råka illa ut". För det är klart att ta ifrån telefonen är ibland som att låsa in barn, att de inte får gå ut över huvud taget och träffa någon. Det är jättedåligt för hela situationen. Så vi försöker som förhørsledare ge lite tips och råd." (Barnförhørsledare, intervju 6)

Det framkom tydligt i intervjuerna att poliserna tog ett stort ansvar för att stötta och vägleda föräldrar i hur de bäst kunde hantera situationen efter det som hänt. Barnförhørsledarna arbetade aktivt för att hjälpa föräldrarna att förhålla sig på ett sätt som inte förstärkte barnens skuldkänslor eller riskerade att försämma relationen mellan föräldrar och barn. Detta inkluderade att ge råd om hur de kunde prata med sina barn på ett stöttande och förstående sätt, snarare än att reagera med kritik eller skuld

SAMVERKAN

De intervjuade barnförhørsledarna betonade vikten av samverkan mellan myndigheter i ärenden gällande internetrelaterade sexuella övergrepp mot barn för att säkerställa att barnen inte hamnar mellan stolarna i det myndighetsgemensamma ansvaret. De påpekade att dessa barn är särskilt utsatta för denna risk

eftersom våldet de utsatts för inte skett inom familjen, vilket ofta leder till en uppfattning om att de redan har tillräckligt stöd från sina föräldrar.

Samverkan beskrevs generellt som väl fungerande i de få fall där ett barnahus var involverat. Samtidigt lyftes flera exempel på bristande samverkan, särskilt i kontakten med socialtjänst och BUP. Detta resulterade i att barns behov inte alltid tillgodosågs fullt ut eller att de inte fick några insatser alls förrän de själva sökte vård, vilket ibland skedde långt efter avslöjandet.

"[...] Jag har haft ett samråd i ett av mina ärenden och då satt BUP med, sade inte ett ord, inget, så de kanske inte hade något att säga. Det är enda kontakten jag har haft med BUP liksom och sen socialtjänst, vissa socialtjänster svarar ju aldrig alltså jag har skickat SoL-14 i snart 2,5 år de har aldrig velat vara med, aldrig återkopplat på något barn. Jag menar vi skickar ju SoL-14 när oftast män som misstänkts för barnpornografibrott och har barn, då skickar jag en SoL-14 [...] men nej aldrig, vissa socialtjänster har aldrig hört av sig." (Barnförhørsledare, intervju 11)

Några barnförhørsledare uttryckte en önskan om ett samråd mellan professioner skulle ske oftare med socialtjänsten, vården och BUP.

De menade att samråd bidrar till att skapa en tydligare helhetsbild av barnets och föräldrarnas behov av stöd. I de fall där samråd

faktiskt genomförts hade både barnet och familjen gynnats, samtidigt som det underlättat för barnförhållningsledarna att fokusera på sina primära arbetsuppgifter. Genom att fördela ansvaret för det psykosociala stödet, kunde barnförhållningsledarna koncentrera sig på utredningen utan att själva behöva ta ansvar för barnets och familjens välbefinnande.

”Men det skulle jag säga, att det kan bli bättre. Man får ut väldigt mycket av samverkan och samråd. Så det

kan vara bra för oss att veta om barnet, till exempel innan barnförhållningen, och om det har varit en tidigare kontakt eller utredning. Alltså, om det har varit annan problematik som är bra för oss att veta [...]”
(Barnförhållningsledare, intervju 9)

SoL KAP. 14

Alla har ett ansvar för att uppmärksamma barn som far illa. Enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (SoL) är vissa yrkesgrupper som arbetar med barn skyldiga att anmäla till socialtjänsten om de misstänker eller får kännedom om att ett barn far illa. Skyldigheten är personlig och kan inte överlåtas.

Anmälan kan göras muntligt eller skriftligt, och det är socialtjänstens ansvar att utreda situationen – den som anmäler behöver inte själv bedöma om åtgärder behövs. För andra personer som inte omfattas av anmälnings-skyldigheten är det en stark rekommendation att anmäla vid misstanke om att ett barn far illa.

2.4.2 Behandlare inom barn- och ungdomspsykiatri om vad som blir speciellt i stöd- och behandlingskontakten

VAD BLIR SPECIELLT I BEHANDLINGEN?

Intervjupersonerna beskrev att samma behandlingsmetod användes för barn utsatta för internetrelaterade sexuella övergrepp som för barn som varit med om andra potentiellt traumatiska händelser och som uppvisade traumasymtom. Den vanligaste metoden var Traumafokuserad Kognitiv Beteendeterapi (TF-KBT).

Behandlingen innefattar en stabiliseringsfas med samtal om psykoedukation, avslappning, känslor och känsloreglering samt hur man kan förstå tankar, som anpassas efter det specifika barnet och dess erfarenheter, en exponeringsfas där barnet i sin takt får berätta om vad de varit med om samt en konsolideringsfas där fokus är hur familjen ska vidmakthålla det de lärt sig efter avslutad behandling.

Behandlingsmetoden riktar sig både till det utsatta barnet och till föräldrar. För barn som varit

utsatta för internetrelaterade sexuella övergrepp ansågs det särskilt viktigt med en utökad psykoedukation som, förutom grundläggande kunskap om trauma och traumasymtom, även fokuserade på de unika konsekvenserna av utsatthet i en digital miljö. Efter en initial trauma-screening och psykoedukation ledde kontakten vanligtvis vidare till traumainriktat stöd eller en traumabehandling.

*"Det är samma grundprinciper egentligen och jag tycker symptom-bilden är väldigt lika."
(Behandlare, intervju 7)*

Det som upplevdes bli särskilt speciellt var barnens känsla och upplevelse av egen delaktighet i övergreppen, där ett flertal av barnen kände att det var deras eget fel att de blivit utsatta. Därmed var de ofta mer påverkade av skuld och skam kring det som hänt.

Flera intervjuade beskrev även svårigheter i att bemöta barn som upplevt hela eller delar av

kontakten med den som utsatt dem som en kärleksrelation. Även i de fall där barnet upplevt kontakten som ömsesidig trots att förövaren kanske inte varit den de sagt eller varit mycket äldre än barnet. Om det varit så kunde det vara svårt i samtalet eftersom barnet kanske inte kopplade sina symptom till det de varit med om eller inte ville kännas vid att de påverkats negativt av kontakten.

”Sen det som oftare är vanligt vid internetövergrepp är ju det här att ungdomen eller barnet själv upplever att de har varit aktiva, att de kanske från en början tycker att de har haft en flört eller en kärleksrelation eller att de själva varit intresserade eller själva har varit aktiva. Jag har haft patienter som varit groomade på nätet och sen åkt och träffat en förövare till exempel och gjort det vid upprepade tillfällen och så där så det här att hantera egen skuld och också som sagt omgivningens föreställning om det, är oftast en ganska stor del utav

*det för att det blir oftast lättare att den typen av ungdomar skuldbe-
läggs. [...] man behöver ofta jobba
med skuldfrågan i de flesta sexuella
övergrepp men i de här blir den
väldig tydlig liksom.”*

(Behandlare, intervju 7)

Barn som utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp beskrevs ofta ha en starkare upplevelse av egen delaktighet jämfört med barn som utsatts för andra typer av sexuella övergrepp. Denna känsla av delaktighet kunde bli ett stort hinder för att våga påbörja behandling eller att öppet prata om vad de varit med om. De beskrev också att känslor av skam och skuld var mer framträdande och att detta i hög grad påverkade behandlingsarbetet. För att hjälpa barnen att göra framsteg i behandlingen krävdes därför ett mycket omfattande och noggrant arbete med att bearbeta dessa känslor.

”Alltså de allra flesta tar på sig jättemycket skuld och det tycker jag är svårare att luckra upp [...] det är mer befäst att det är deras fel [...] [Ä]ven barn och unga som har varit utsatta i verkligheten kan ju tycka [...] att det är deras fel, när det är så uppenbart att det absolut inte är deras fel... den här gruppen tycker jag skiljer ut sig [...], det är oftast det tar längre tid innan de kan se att även om de var delaktiga så är det inte deras fel.”

Behandlare, intervju 1

”Man får jobba mycket med det här med skulden och skammen, alltså tankarna runt det på ett sätt som man kanske inte riktigt behöver göra vid andra trauman [...] [V]i pratar om liksom kognitiva interventioner för att ofta så löser det sig när man väl gått igenom traumannarrativet, när man gått igenom hela berättelsen så är det som att det där liksom de där tankarna man haft om sin skuld eller sig själv det är någonstans bara försvinner för att man förstår att OK det hände mig så jag hade inget fel i det.

”Men det upplever jag är lite svårare med de här patienterna [...]. Alltså att de förstår att nej det var inte mitt fel men det är lite svårt att acceptera [...] och ändra hur man tänker om sig själv efteråt [...] och vad man måste göra[...].”
(Behandlare, intervju 1)

En ytterligare aspekt som lyftes av deltagarna var den uttalade rädslan hos både barnen och deras föräldrar för att bilderna eller filmerna skulle spridas vidare. Denna oro gjorde att många upplevde traumat som pågående snarare än avslutat, eftersom hotet om fortsatt exponering av materialet ständigt fanns närvarande. Flera deltagare menade att detta påverkade traumabehandlingen, då det blir svårt att hjälpa barnet att bearbeta det som hänt när delar av traumahändelserna kanske fortfarande fortgår. Denna unika aspekt av internetrelaterade sexuella övergrepp kräver att behandlingen anpassas för att hantera den pågående känslan av utsatthet och oro för fortsatt utsatthet.

”Ja men traumabehandling handlar ju jättemycket om att försöka tänka att det som hände var då och nu är nu och nu är jag skyddad, det är över. Det var fruktansvärt, men inte så hemskt att det inte går att prata om det och att det var allvarligt och jobbigt, men det var då. Men när det faktiskt pågår i den här meningen så är det ju väldigt svårt att hamna i det läget att det här är över. Utan, det är ju i någon mening pågående. Så om man pratar om posttraumatisk stress så kan man väl nästan diskutera om det är posttraumatiskt när det faktiskt är pågående[...]. Eller om det här är mer akut stress och en pågående stressor? Och det tycker jag visar sig i behandlingsresultatet att det blir sämre effekt av behandling när man inte kan tänka att nu är allt okej, det är över.”
(Behandlare, Intervju 9)

De flesta behandlare upplevde dock inga större svårigheter på grund av detta utan ansåg att de kunde driva behandlingen framåt om man bara ägnade tid åt att förstå hur en eventuell spridning påverkade barnet i nuet.

UTMANINGAR I TRAUMABEHANDLING AV BARN

Majoriteten av behandlarna beskrev att barnen ofta mätte mycket dåligt psykiskt innan de fick stöd eller påbörjade en behandling. Det handlade till exempel om barn med hög frånvaro från skolan och andra undvikandebeteenden, samt om barn som led av depression, stark ångest och självförakt.

Flera barn visade även tecken på Posttraumatiskt Stressyndrom (PTSD) - symptom som återkommande flashbacks, koncentrationssvårigheter och problem med känsloreglering. För yngre barn var det inte ovanligt att de uppvisade utvecklingsförseningar eller olika typer av beteendeproblem som inte hade funnits före övergreppen.

"Jag har vid några tillfällen fått barn där frågeställningen är depression eller ångestproblematik, men där jag vid bedömningen upptäckt att de varit utsatta för internetrelaterade sexuella övergrepp och att de haft väldigt omfattande traumasymptom. Utan att ha belägg för det så känns det som att jag har mött flera där det kommit fram i en annan [behandling] eller senare [...] att de har varit utsatta för nåt på nätet, men att de aldrig anmält det och att det är den verkliga orsaken till att de mår dåligt inte det de sökte för." (Behandlare, intervju 12)

Det framkom tydligt hur avgörande det är att genomföra en grundlig barnpsykiatrisk utredning som inte enbart fokuserar på det internetrelaterade övergreppet. Många av barnen hade erfarenheter av andra potentiellt traumatiserande händelser som ibland kunde påverka dem mer, eller åtminstone lika mycket, som det internetrelaterade övergreppet. Det framhölls också att vissa barn inte längre var påverkade av det som hänt, särskilt om de hade fått det stöd och omhändertagande de behövde vid avslöjandet. I sådana fall var de inte i behov

av traumabehandling eller någon annan fortsatt insats.

"Men jag har också träffat barn där det inte varit en sådan stor grej. De kan vara arga och upprörda över att det har hänt men inte själva upplever att de tagit så mycket skada, och då är det antingen att det inte har hänt så mycket. Det kan ha varit kontaktförsök eller att de har visat sig nakna i webcam eller så, som är obehagligt men som inte ger jättestora följder. Eller att de har varit med om så mycket annat så att det här är liksom en bisak i det stora hela." (Behandlare, intervju 10)

Flera behandlare hade även mött barn som inte själva upplevde att de hade några svårigheter eller traumasymtom. De kom oftast bara för att föräldrarna eller föräldrarna var oroliga.

"En del föräldrar är helt övertygade om att barnet måste må dåligt och att det kommer att påverka deras hela liv. Ibland blir det mer en behandling för att föräldrarna ska kunna gå vidare än för barnet." (Behandlare, intervju 12)

Många behandlare upplevde att det var utmanande att ge psykoedukation om övergrepp, eftersom de var rädda för att det skulle förstärka barnens känslor av skuld och skam. Det fanns också en oro för att barn som ännu inte upplever dessa känslor skulle börja göra det som en följd av samtalen. Vidare beskrev vissa behandlare svårigheter med att ta upp ämnet kring spridning av bilder, särskilt om barnet inte självt verkade tänka på det eller lyfta frågan. Behandlarna uttryckte en

”En del föräldrar är helt övertygade om att barnet måste må dåligt och att det kommer att påverka deras hela liv. Ibland blir det mer en behandling för att föräldrarna ska kunna gå vidare än för barnet.”

Behandlare, intervju 12

försiktighet för att inte belasta barnet ytterligare genom att introducera aspekter som barnet kanske inte hade reflekterat över tidigare.

”Det är så svårt om de inte själva tycker att det är en stor grej, om föräldrarna nästan släpat dit dem. Samtidigt är man ju orolig att det kommer att komma ifatt dem senare. Jag försöker prata om samtycke och kanske om hur de skulle tänkt om det var en kompis som var i deras sits.

Om de inte känner en massa skuld och skam eller mår dåligt vill man ju inte säga något som gör att de mår sämre, men oftast kan man prata om hur det inte ska hända igen och hur de ska veta vem det är de chattar med och om var bilder hamnar och sänt. Sen får man se vad det leder till. Jag har haft någon som inte genomgick behandling alls utan avslutade utan även om jag egentligen tror att hon behövde.” (behandlare, intervju 12)

Det kan vara utmanande att både göra en bedömning och inleda samtal när barnet inledningsvis inte upplevde något behov av hjälp. I vissa fall hade barnet kanske känt sig bekräftat av kontakten och inte förstått vilka konsekvenser det kunde få för dem längre fram, exempelvis om bilder eller material sprids. Behandlarna betonade vikten av att barnen ändå erbjuds möjlighet att genomgå en traumascreening, eftersom symptom och svårigheter ofta kan uppstå eller bli mer påtagliga en tid efter händelsen.

”En annan anledning till att vissa inte mår så dåligt initialt är att de inte uppfattat det som övergrepp. Barnen mår oftast inte jättedåligt från början för att det någonstans varit något de har varit med om, de har också kanske gillat den här personen. Ju mer de förstår konsekvenserna, allvarlighetsgraden och

också sin utsatthet så kan de också må sämre och många gånger mår de mest dåligt på grund av att de redan vet att det är fel, de har överskridit gränser, de har pratat med mamma och pappa som sagt till dem att de inte får men har ändå gjort så det är oftast de känslorna som gör att de mår dåligt, kanske mer än själva övergreppet. Men det ser ju väldigt olika ut beroende på vad det är för övergrepp. Men det är oftast föräldrarna som mår sämst i början.”
(Behandlare, intervju 6)

En särskilt svårbehandlad

grupp som lyftes fram var unga tjejer som varit mycket aktiva i kommunikationen med den som utsatt dem och som verkade ha ett starkt behov av den uppmärksamhet de fått. Deras utsatthet bedömdes som lika allvarlig som för andra, men att den var svårare att bemöta eftersom deras egen drivkraft att upprätthålla kontakterna var stor. Dessa tjejer såg ofta de kortsiktiga vinsterna av kontakterna, som att känna sig sedda och uppskattade, som viktigare än de långsiktiga riskerna och konsekvenserna. Eftersom den digitala miljön ständigt finns tillgänglig i deras vardag blev det dessutom ännu svårare att bryta detta mönster. Att få dem att reflektera över och förstå de potentiella framtida konsekvenserna visade sig vara en betydande utmaning.

”Det blir liksom ett driv i det, som nästan något lite tvångsmässigt. Och det plingar ju i deras telefoner och konstant, ’ding ding ding ding ding’ hela tiden liksom och alla är någon som vill ha mig och den är ju svår att konkurrera med och svår att bryta. Så de är ju ofta väldigt

svår att jobba med i öppenvård så de hamnar ju kanske i större utsträckning på liksom HVB hem eller så.”
(Behandlare, intervju 13)

ATT MÖTA BARNENS FÖRÄLDRAR

I stort sett alla deltagare i rapporten nämnde vilken central roll skuld och skam hade i kontakten med barnet och föräldrarna. Dessutom kopplades dessa känslor ofta tydligt till omgivningens, och i synnerhet föräldrarnas bemötande. Deras syn på och reaktion på att deras barn blivit utsatta online påverkade barnet i väldigt stor utsträckning.

[...] just det, kring den här typen av utsatthet är det särskilt mycket kring skam som är väldigt... det är väldigt svårpratad. Svårare att prata om än andra övergrepp man har varit utsatt för. På grund av skam och på grund av vuxnas reaktioner och föräldrar som kanske har varit väldigt skuldbeläggande eller att ens egna upplevelse av att man själv har gjort fel eller att andra tycker att man är ett fel i alla fall.”
(Behandlare, intervju 5)

De flesta behandlare framhöll att det inte verkade vara föräldrarnas avsikt att skuldbelägga sina barn, men att vissa kommentarer ändå hade en negativ påverkan på barnen. Exempel på sådana kommentarer var: ”Vi har ju pratat om det.”, ”Jag har ju sagt att du ska berätta för oss om ...”, ”Jag trodde att du sa att du tyckte att det var enkelt att blocka folk som du inte

Barnens känslor av skam bidrog också till att de ofta undvek att berätta hela sanningen för sina föräldrar om vad som hade skett online.

ville ha kontakt med”, och ”Men du vet ju att det är farligt att skicka bilder på nätet” (Behandlare, intervju 12). Dessa uttalanden förstärkte ofta barnens känslor av skuld och skam, även om det inte var föräldrarnas intention.

En annan utmaning som framhölls var att föräldrarna sällan hade full insyn i vad som faktiskt hade hänt, vilket försvårade möjligheten för behandlarna att arbeta med både barnet och föräldrarna tillsammans. Barnens känslor av skam bidrog också till att de ofta undvek att berätta hela sanningen för sina föräldrar om vad som hade skett online. Denna brist på öppenhet kunde skapa hinder för en effektiv behandling och föräldrastöd.

”Det som jag tycker nog är störst skillnad är att föräldrar sällan vet vad som har hänt när det gäller internetrelaterade ärenden så det gör att det blir svårare att jobba med föräldrarna [...] [B]arnen [...] skäms så mycket, så de vill oftast inte att föräldrarna ska veta så att det blir svårare samarbete liksom mellan barnet och föräldrarna. [Man] måste jobba väldigt mycket med kommunikationen och jobba med att föräldrarna ska få veta hur barnen mår. Att barnen har oftast dolt väldigt mycket hur de mår så här för sina föräldrar och att det är en ganska hög tröskel liksom för att börja prata om hur man mår med sina föräldrar så att vi behöver jobba mycket med det. Sen så ingår det såklart också i de andra behandlingarna, men jag tycker att det är lite extra mycket av det här. Och att det blir komplicerat att [...] de här utredningarna hos polisen är oftast väldigt stora, att det är

många barn som är inblandade så att de tar lång tid innan de är klara, vilket gör att sekretessen är så hög under lång tid så att det tar lång tid innan föräldrarna får veta vad som har hänt, vilket gör att det blir lite svårare att jobba tycker jag. Men då får man jobba mer med symptomen.” (Behandlare, intervju 15)”

I en traumafokuserad-KBT-behandling ingår att både föräldrar och barn deltar tillsammans. Detta upplägg bygger på forskning som visar att behandlingen blir mer framgångsrik när föräldrarna är aktiva i processen, och att det ökar möjligheten att de positiva effekterna av behandlingen bibehålls över tid.

Behandlingen innehåller psyko-
edukation för föräldrar, med syftet att öka deras förståelse för trauma och hur traumasymtom påverkar barnet. Dessutom får föräldrarna insikt i konsekvenserna av traumasymtom och konkreta verktyg för att stärka relationen och kommunikationen med sitt barn. Ett viktigt inslag är att hjälpa föräldrarna att stödja sitt barn så att det inte utsätts för liknande situationer igen, samt att skapa en öppen dialog utan att fastna i bestraffande åtgärder som huvudsaklig lösning eller enda lösning.

Deltagarna i studien beskrev att det ofta är vanligt att föräldrar initialt reagerar genom att straffa barnet, exempelvis genom att ta bort mobilen eller begränsa internetanvändningen. Detta görs istället för att försöka förstå barnets beteende online eller föra en

dialog om barnets behov och vad som krävs för att skapa en trygg och stödjande miljö. En sådan reaktion riskerar att förstärka barnets känslor av skuld och skam, och kan försvåra relationen mellan barnet och föräldern. Behandlingen syftar därför till att ge föräldrarna de verktyg som behövs för att hantera situationen på ett konstruktivt och stöttande sätt.

"Ja oftast när det gäller sexuella övergrepp mot barn. Det är jätte-viktigt att de är med att de förstår. Om det fungerar riktigt bra då kan det gå att ta med dem så att de kan få höra vad barnen har varit med om och prata om det. Man behöver också en varsamhet kring det, så att man inte utsätter dem än mer. Man kan tycka att det här ska ju föräldrarna tåla om de är föräldrar och de ska kunna ta hand om sina barn. Men alla gör faktiskt inte det. Då behöver man skydda dem. Många föräldrar som jag har träffat har ju liksom blivit, de har verkligen krisat ihop totalt och blivit sjukskrivna och behövt egna kontakter.

[...] En del är ju jättefina och ger barnen väldigt mycket stöd. Men jag tycker också att det är vanligt att dom blir ganska, en del som jag träffar kan bli ganska "skuld och straff" liksom, eller att man ska stänga av nätet, begränsa kontakter. Och det kan ju spå på det här att det är barnets fel. Och där tänker jag, det blir ju en jätte viktig del i föräldrabehandlingen att prata om hur de förhåller sig till sitt barn nu när det har hänt." (Behandlare, intervju 10)

Att arbeta trygghetsskapande med familjen beskrevs vara en central del i behandlingen och

ännu mer viktigt i dessa ärenden. En del av behandlingen handlar om att ge föräldrar verktyg för att förbättra kommunikationen med sina barn. Föräldraren i behandlingen fokuserar på att hjälpa föräldrar att utveckla ett mer öppet och engagerat förhållningssätt till sina barns liv i den digitala miljön.

Behandlingen syftar, mer specifikt, till att uppmuntra föräldrar att aktivt prata med sina barn om vad de gör online, vilka de har kontakt med och att visa att en genuin nyfikenhet kring barnens digitala värld oftast leder till en bättre kommunikation. Genom att skapa en dialog baserad på intresse och förståelse, snarare än kontroll och förbud, kunde föräldrar bidra till en tryggare relation och minska risken för att barnet utsätts för liknande situationer i framtiden. Denna typ av samtal ansågs också viktig för att stärka barnets känsla av trygghet och stöd inom familjen.

"Ja, men vi jobbar mycket med det här att öppna upp, sätt dig bredvid barnet, be dem visa, var nyfiket utforskande kring vad gör de på nätet? Vilka är dina kompisar? Kan du visa? Får jag sitta med? För väldigt många vuxna gör inte det när barnen sitter vid datorn eller plattan eller med telefon, så vet du inte du ser inte "ja, men han spelar". Du har inte koll på det här? Ja, men vad är discord? Vem pratar han med där? Att öppna upp den insynen, ha dörren öppen om man spelar dator, gå in och kika, se vad det är som händer och också icke-dömande. Var nyfiken, undra, men döm inte. För att liksom också öppna upp för

”Många föräldrar som jag har träffat har ju liksom blivit, de har verkligen krisat ihop totalt och blivit sjukskrivna och behövt egna kontakter.”

Behandlare, intervju 10

att om det blir något som blir svårt framöver så ska man våga komma och prata.” (Behandlare, intervju 13)

SAMVERKAN

För att behandlingen skulle fungera behövdes en trygg och skyddad hemmiljö för barnet. Samverkan mellan olika myndigheter framhölls som avgörande för att säkerställa detta skydd.

Det framkom dock att samverkan kring ärenden gällande internetrelaterade sexuella övergrepp ofta var mindre strukturerade och skedde mer sällan än vid andra brott mot barn.

”[...] men en svaghet tycker jag har varit eftersom det har varit internetövergrepp så har inte alltid socialtjänsten eller det kan ha varit anmält till socialtjänsten men de har inte så ofta haft insatser och det tror jag har att göra med att det inte fanns ett behov av skydd eftersom

förövaren inte finns i familjen liksom men samtidigt kan det verkligen behövas för att jag tänker det här med att arbeta föräldrastöd och hur ska de tänka med att skydda.

För att skyddsaspekten är inte helt lätt och ju mer vi är såhär att man kan inte leva utan en smartphone och internet, det kan ju jag inte heller vilket gör att det här med att skydda sig från förövare eller ny utsatthet är inte så himla lätt.

Jag tror att man i fler fall skulle kunna tänka om det finns möjlighet att ge föräldrastöd till exempel från socialtjänstens sida och det behöver inte handla om att utreda barnens behov av skydd och stöd i förhållande till föräldrarna utan för att se till att förhindra nya övergrepp.” (Behandlare, intervju 7)

I många kommuner beskrevs det dessutom att barn som utsatts för ISÖB förhördes på andra platser än barnahus, vilket man menade var dåligt för barnen. Avsaknaden

av samarbete med barnahus bidrog till att samråd och samordnade insatser för dessa barn ofta saknades. Detta upplevdes som ett bekymmer, då det innebar att barnen inte alltid fångades upp av rätt instanser och därmed riskerade att gå miste om det stöd de behövde och hade rätt till.

"Jag tänker att det är mindre samverkan kring de här barnen. De förhörs ibland på barnahus så de har liksom rätt att få stöd från oss men ... de kommer inte till oss så ofta och det är väl liksom det som bekymrar mig mest - att vi inte träffar de här barnen så mycket, fast vi jobbar hela dagarna med våld och sexuella övergrepp. För de utreds ju av ISÖB-gruppen inom polisen som inte sitter hos oss och då är det inte säkert att de liksom fångas upp på samma sätt och att någon tänker på att de skulle kunna få stöd av oss. Så jag vet inte. Jag hoppas att många av dem får stöd någon annanstans. De kan ju få stöd på stödcentrum till exempel också. [...] Det vi vet är att de inte alls i hög utsträckning kommer till oss liksom. Ja, jag kan vara lite bekymrad över det." (Behandlare, intervju 12).

De strukturella bristerna i samverkan kring barn utsatta för internetrelaterade sexuella övergrepp visar på vikten av att stärka samarbetet mellan polis, socialtjänst, BUP och andra stödinstanser. Ett bättre samarbete skulle kunna säkerställa att dessa barn och deras familjer får den hjälp och det skydd de behöver, samtidigt som polisens resurser kan fokuseras på utredningsarbetet.

ATT TÄNKA PÅ FÖR ANDRA BEHANDLARE

För att kunna arbeta effektivt med internetrelaterade sexuella övergrepp mot barn ansåg deltagarna i studien att en gedigen kunskap om trauma och dess effekter är nödvändiga. De beto- nade vikten av att förstå våld och traumatisering, särskilt hos barn, samt hur symptom kan yttra sig och utvecklas. För att möta de utsatta barnens behov framhölls också vikten av att arbeta utifrån evidensbaserade metoder.

"Och sen behöver man ju förstås traumakunskap, alltså kunskap om våld och traumatisering. Så någon sorts förankring i det. Hur det yttrar sig och att kunna förstå symptom och hur symptomen utvecklas. Jag tänker också att man behöver jobba, man behöver vara grundad i metod för att hålla koll på riktningen, för att hjälpa dem framåt. Kunskap kring evidens- baserade metoder." (Behandlare, intervju 15)

Behandlarna fick även frågan om vad de tyckte var viktigt att tänka på i en behandlares första möte med ett ärende där barn varit utsatta för internetrelaterade sexuella övergrepp. Ett återkommande svar var att tydligt avlasta barnets känslor av skam- och skuld redan från början och att normalisera det som hänt.

Genom att normalisera och säga till barnet att *"vi möter många barn som blivit utsatta för liknande saker..."* tror de att barnet

kan känna sig tryggare i att våga berätta. Slutligen betonades vikten av att kombinera psyko-
edukation om trauma med ett empatiskt och normaliserande bemötande för att ge barnen möjlighet att känna sig trygga och sedda i den terapeutiska processen.

"Jag skulle nog trycka på att inledningsvis liksom normalisera, att om det finns mycket av det här skuld och skam, att inte förvänta sig att ungdomen ska berätta en massa om det i första samtalet, utan berätta mycket så här: "Vi träffar jättemånga ungdomar och det här händer ju ofta". Ofta är ju känslan så här "hur kunde jag vara så dum?" "Det är bara jag" [...]Så kanske lite mer lägga krut på att faktiskt betona, hur vanligt det här är. Det skulle nog vara mitt råd i det första samtalet." (Behandlare, intervju 11)

"Jag hoppas att många av dem får stöd någon annanstans. De kan ju få stöd på stödcentrum till exempel också."

Behandlare, intervju 12

.....

3. Diskussion och slutsatser

I den här rapporten har du kunnat läsa om de erfarenheter barnförhållningsledare inom polisen och behandlare inom barn- och ungdomspsykiatri har av att möta barn som utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp, samt deras familjer.

Sammanlagt handlar det om möten med många hundratals barn och familjer. Barnförhållningsledarna hade oftare träffat fler barn till antalet, medan behandlarna träffat färre men under längre tid. Det är många berättelser och viktiga iakttagelser som kommer fram. Dock är det viktigt vid läsningen av resultaten att dessa inte behöver vara representativa eller "typiska" utan grundar sig på erfarenheterna från de 28 personerna som vi intervjuat.

De intervjuade professionella beskrev att de träffat drabbade barn med olika bakgrund och som varit utsatta för olika typer av internetrelaterade sexuella övergrepp. Främst hade de träffat flickor som oftast hade blivit utsatta av pojkar eller vuxna män. I en del fall var det flickor eller kvinnor som var förövarna, men inte lika ofta. Att flickor oftare är offer för internetrelaterade sexuella övergrepp och att män oftast är förövare, ligger väl i linje med tidigare forskning (t.ex. Finkelhor et al., 2023). Barnförhållningsledarna beskrev att förövarna kunde vara någon barnet kände men att de oftast var någon okänd person.

Internetrelaterade sexuella övergrepp kan innebära flera olika typer av övergrepp, med

olika karaktär och av förövare i varierande åldrar och kön. Men det kan också vara en viss typ av övergrepp som oftare kommer till polisens och behandlarnas inom BUP kännedom. Möjligen är det just då barn utsätts av en vuxen och av någon de inte känt sedan tidigare. I prevalensstudier är förövaren oftast en jämn-gammal person av manligt kön som barnet känner, särskilt då det gäller delning av avklätt material utan samtycke (se Finkelhor et al., 2023; Jonsson & Svedin, 2017).

Internetrelaterade sexuella övergrepp kan ha olika karaktär och uppstå i olika kontexter och på samma sätt tycks de barn som drabbas vara en heterogen grupp (jämför exempelvis Finkelhor et al., 2023; Hamilton Giachritsis et al., 2021; Jonsson & Svedin, 2017; Joleby et al, 2020 a & b). I linje med tidigare forskning menade de intervjuade dock att det fanns en del saker som var typiska för de barn de träffat. Bland annat beskrevs att barnen ofta hade varit med om tidigare potentiellt traumatiserande händelser såsom våldshändelser inklusive mobbing och därmed kan beskrivas som polyviktimerade (jämför. Hamilton Giachritsis et al., 2021; Jonsson & Svedin, 2017; Joleby et al, 2023).

De intervjuade upplevde att barnen de hade träffat var ensamma och att de hade få stödjande personer runt sig. Så även om det fanns många personer i barnens nätverk kunde barnen upplevas sakna både trygga vuxna och nära kompisar (t.ex. Jonsson & Svedin, 2017).

De intervjuade menade att barnens tidigare utsatthet och brist på stöd från omgivningen var en av förklaringarna till att just de barnen blivit mer sårbara för och löpte större risk för att utsättas för internetrelaterade sexuella övergrepp. Barnen beskrevs även ofta ha olika former av sårbarheter såsom psykosociala svårigheter, bristande riskbedömningsförmåga, och känsloregleringsförmåga samt bristande impuls kontroll och svårigheter med att läsa av sociala situationer. Det fanns också tankar om att en del av barnen hade någon funktionsnedsättning och neuropsykiatrisk diagnos.

Att barn med funktionsnedsättningar är en riskgrupp för internetrelaterade övergrepp generellt (alltså inte enbart sexuella) visar flera studier (se t.ex. Emerson et al., 2021; Lusky-Weisrose et al., 2025). En kommentar är dock att exempelvis ADHD-symptom ofta kan förväxlas med eller likna de symptom som associeras med posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) (Fjord & Conner, 2009; Wendt et al., 2023). Därför måste alltid varje drabbat barn utredas

noggrant för traumasymptom, eventuella diagnoser, och hur dessa är associerade och påverkar barnets mående och fungerande.

I intervjuerna beskrevs också att barnen kunde uppleva sig hotade av förövaren och att de kände stor skuld och skam kring vad de varit med om. Detta menade man gjorde det extra svårt för barnen att prata om det som hänt, vilket påverkade möjligheten att ge dem stöd och hjälp. Denna observation är viktig då det kommer till ansvaret hos de professionella för att möta de drabbade barnen då det kan påverka såväl förhörssituationen för barnen som behandlingen.

I och med att barnen kan leva under hot av förövaren/na är detta också viktigt att ta i beaktande vid insatser från socialtjänst och polis. Vidare beskrevs att barnen inte alltid fick välja när de skulle prata med en professionell. Ibland fick de inte heller berätta i sin takt på grund av att det fanns bevisning som presenterades för dem. Även andra studier med drabbade barn har visat på liknande resultat (se t.ex. Hamilton Giachritsis et al., 2021; Jonsson & Svedin, 2017; Jonsson & Landberg, 2021; Joleby et al, 2020 a & b).

Något som tidigare inte lyfts fram så tydligt, åtminstone inte i svensk litteratur, är bristen på myndigheters samverkan när barn utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp.

Detta beskrivs som ett av de största problemen just nu och något som drabbar de utsatta barnen genom att de riskerar att inte få det stöd de behöver och har rätt till. De intervjuade barnförhållningsledarna och behandlarna beskrev också den otydliga uppdelningen mellan de professionella kring vem som gör vad. Detta innebär att de kände en

anpassa sina arbetsmetoder med mera, har lyfts i flera nyligen publicerade studier (se t.ex. Hamilton Giachritsis et al., 2024 & Quayle et al, 2023).

I studien av Quayle et al., 2023 utfördes fokusgruppsintervjuer med 25 personer som arbetade med att stötta unga som varit utsatta för internetrelaterade

Att barn med funktionsnedsättningar är en riskgrupp för internetrelaterade övergrepp generellt (alltså inte enbart sexuella) visar flera studier.

osäkerhet kring sitt eget ansvarsområde och vad de kunde förvänta sig att andra myndigheter skulle ansvara för.

Detta gällde även i de fall barnen förhöordes på barnahus, då det på de flesta platser i landet inte hölls samråd som det görs vid andra interpersonella sexuella övergrepp mot barn. Att professionella måste lära sig mer om internetrelaterade sexuella övergrepp,

sexuella övergrepp. De beskrev bland annat att ärendena var problematiska att arbeta med, att de upplevde en generationsklyfta mellan eget tekniskt användande och de unga de arbetade med, att det fanns organisatoriska utmaningar, brist på remissvägar och att de saknade utbildning med mera.

Med andra ord visar såväl den aktuella studien som resultat från internationellt publicerad litteratur att professionella idag *"kan en del men har en del att arbeta på"*, precis som en av de intervjuade barnförhållningsledarna beskrev.

För att barn och deras familjer ska kunna få det stöd de har rätt till krävs riktlinjer och utvecklade organisatoriska strukturer som säkerställer att stöd erbjuds. Utifrån resultaten i denna rapport är det tydligt att det i delar av landet fungerar bättre medan det i andra tycks vara drabbade barn som aldrig blir uppmärksammade, varken inom rättsväsende, socialtjänst, psykiatri eller övrig medicinsk vård.

Detta är oroväckande, men de intervjuade professionella visar stort engagemang och en önskan om att få förutsättningar och möjligheter att kunna arbeta mer strukturerat, interkollegialt och med evidensbaserade anpassade arbetsmetoder i framtiden.

Utifrån resultaten i denna rapport är det tydligt att det i delar av landet fungerar bättre, medan det i andra tycks vara drabbade barn som aldrig blir uppmärksammade.

.....

Bilaga

.....

Vad är speciellt med internetrelaterade sexuella övergrepp och vad behöver göras?

Under många år har Linda Jonsson och Anette Birgersson arbetat med barn som utsätter och utsätts för internetrelaterade sexuella övergrepp (ISÖB) på olika sätt. Linda har forskat och skrivit vetenskapliga artiklar och rapporter medan Anette har utbildat, handlett personal och behandlat patienter. Tillsammans har de haft otaliga diskussioner om konsekvenserna av sexuella övergrepp online. De har diskuterat med kloka kollegor, läst och reflekterat över vad övergreppen innebär för de utsatta, för de som utsätter andra, för anhöriga och för de professionella som möter barn och ungdomar när övergrepp har avslöjats.

Vad som är speciellt när barn och unga utsätts för internetrelaterade sexuella övergrepp blir tydligt när vi ser vilka konsekvenser det får i olika kontexter. Denna bilaga sammanfattar saker som kan vara bra att känna till när man träffar ett barn som utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp. Den bygger alltså på deras samlade erfarenheter och ska ses som ett stöd för ökad kunskap, samt bidra till en djupare förståelse för konsekvenserna för de som utsätts.

För att förstå konsekvenserna av internetrelaterade sexuella övergrepp behöver dessa beskrivas genom flera perspektiv och kontexter:

- Barn och unga
- Familj och nätverk
- Professionella
- Samhälle och allmänhet
- Digital miljö

Barnets kontext

Barn och unga

- Egen delaktighet
- Bekräftelse
- Passivitet
- Kontroll

Familj och nätverk

- Skuld & skam
- Uppmärksamhet
- Övergrepp i hemmet
- Skuldbeläggande

Professionella

- Att hantera skam & skuld
- Pågående trauma
- Bevis & rättsprocessen
- Omgivningens reaktioner
- Bristande samverkan

Samhälle och allmänhet

- Stigma
- Skuld
- Generationsklyftor
- Samverkan
- Ökad medvetenhet

Digital miljö

- Spridning av material
- Kontrollförlust
- Digital tystnadskultur
- Generationsklyftor
- Artificiell intelligens

BARN OCH UNGA SOM UTSATTS

Barn och unga som utsatts för ISÖB påverkas på flera sätt av sina upplevelser. De bär ofta en tung känsla av skuld och skam, särskilt om de upplever att de på något sätt varit delaktiga i händelsen. Ofta förstärks denna känsla av att de blivit manipulerade eller lurade till att delta. Många upplever även en känsla av kontrollförlust när deras bilder eller berättelser inte längre kändes som deras egna. Den möjliga digitala spridningen av materialet kan göra att övergreppet upplevs som pågående snarare än avslutade.

Konsekvenser för barn och unga som utsätts för ISÖB:

- **Egen delaktighet:** Barn och unga upplever skuld för att de varit aktiva genom att skriva till och med den som utsatt dem, även om de manipulerats eller blivit lurade. De känner ofta att de borde ha vetat bättre eller stoppat det tidigare.
- **Bekräftelse – Positiv uppmärksamhet:** Många känner skam för att de uppskattat uppmärksamheten eller till och med tyckte om, eller var kär i den som utsatte dem, särskilt om de egentligen visste att det inte var bra för dem.
- **Passivitet – Jag stoppade inte:** Många känner skuld och skam för att de inte berättade för någon eller försökte stoppa situationen när de förstod att det som hände inte var ok.
- **Kontroll – Att inte äga sin berättelse:** När chattkonversationer och bilder finns sparade blir det ibland svårare för barnet att berätta utifrån sin egen upplevelse av händelsen. De upplever en rädsla för att inte komma ihåg rätt och ibland även en skam över att någon annan läst konversationerna och sett bilderna vilket gör det svårare att prata om.

Vad behövs för att kunna ge barn och unga ett bra bemötande?

- **Skapa en trygg miljö för barnet så att de kan berätta om övergrepp:** Professionella behöver arbeta aktivt för att minska känslan av skuld och skam hos barnen genom att berätta att de inte är ensamma om att ha upplevt internetrelaterade sexuella övergrepp, normalisera deras upplevelser och ge stöd.
- **Anpassad psykoedukation:** Barn behöver kunskap om vad övergrepp online är och kan innebära, både fysiskt, psykiskt och socialt, samt verktyg för att ta hand om sina reaktioner och att skydda sig själva online.

- **Fokus på symptom och känsloreglering:** Traumamedvetet bemötande upplevs hjälpa barnen att hantera känslor av skuld och skam samt hjälpa dem att utveckla strategier för att hantera sitt mående. Det ökar också chansen att de söker behandling om de behöver det samt hjälper dem att ha säkra interaktioner online i framtiden.

FAMILJ OCH NÄTVERK TILL DE SOM UTSATTS

Föräldrar och andra vårdnadshavare till barn som utsatts för ISÖB ställs inför många utmaningar. Många känner skuld och skam över att de inte upptäckt vad som pågått, trots att de ofta hade försökt vägleda sina barn kring säkerhet online.

Föräldrar kan känna sig hjälplösa när de förstår att övergrepp skett i hemmet, kanske till och med när alla varit hemma. Dessa känslor, tillsammans med en bristande förståelse för den digitala miljön och barns liv online, kan leda till icke avsiktligt skuldbeläggande reaktioner som ibland förstärker barns skamkänslor.

Konsekvenser av internetrelaterade sexuella övergrepp för föräldrar och barns och ungas nätverk:

- **Skuld och skam:** Föräldrar och personer i barns närhet kan känna skuld och skam för att deras barn blivit utsatta trots att de har försökt ge vägledning kring säkerhet online.
- **Ouppmärksamhet – Ovisshet:** Föräldrar saknar ofta insyn i sina barns digitala liv och förstår inte alltid omfattningen av det som hänt. De kan känna skam, skuld och ibland frustration för att de inte märkt några tecken på att det pågått eller gjort något för att förhindra övergrepp.
- **Övergrepp i hemmet:** Föräldrar upplever ibland skam och skuld över att övergrepp har kunnat ske i hemmet, ibland samtidigt som de har varit hemma. Många kan känna sig som dåliga eller misslyckade föräldrar.
- **Föräldrars och nära nätverkets skuldbeläggande:** Reaktionerna från föräldrarna och nära nätverket kan ibland öka skuldbeläggningen på barnet även om det inte är avsiktligt. Vanliga reaktioner kan vara att beslagta barnets telefon eller begränsa internetanvändningen, vilket i många fall ökar barnets skam och skuldkänslor i stället för att verka stödande.

Föräldrar kan känna sig hjälplösa när de förstår att övergrepp skett i hemmet, kanske till och med när alla varit hemma.

Vad behöver göras för att förbättra bemötandet av barn och unga?

- **Föräldrautbildning:** Föräldrar behöver hjälp att förstå den digitala miljön och dess fördelar och nackdelar, samt lära sig hur de kan prata öppet med sina barn om deras relationer och aktiviteter i den digitala miljön.
- **Stärka kommunikationen:** När övergrepp avslöjats behöver föräldrar så snabbt som möjligt hjälp med att hantera sina egna känslor samt med hur de kan ge stöd till och samtala med sina barn om vad som har hänt. De behöver stöd med hur de ska hantera barnets digitala miljö under utrednings- och eller behandlingstiden, men även i framtiden.
- **Avlasta föräldrars skuld:** Professionella behöver mer kunskap om hur de kan utbilda och stödja föräldrar i att hjälpa sina barn utan att skuldbelägga dem eller sig själva.

PROFESSIONELLA SOM MÖTER, BARN, UNGA OCH FÖRÄLDRAR

Professionella som arbetar med barn som utsatts för ISÖB upplever flera särskilda utmaningar. Det kan inkludera professionella inom polis, barnahus, socialtjänst, barn och ungdomspsykiatri (BUB). Barnens skuld och skam över sin delaktighet gör det ofta svårare att få dem att öppna sig och prata om sina upplevelser. Okunskap om den digitala miljön kan göra professionella osäkra. Rädslan för att bilder och filmer kan fortsätta spridas online förlänger lidandet och påverkade barnens återhämtning. Dokumenterade bevismaterial kan vara både en styrka i rättsprocessen och en påfrestning för barnen. Bristande samverkan mellan myndigheter som socialtjänst, polis och barnpsykiatri gör det dessutom svårt att skapa en helhetsinsats för dessa barn och deras familjer.

Konsekvenser av ISÖB för professionella som möter barn, unga och föräldrar:

- **Skuld, skam och delaktighetskänsla hos barnen:** Samtal kan vara svårare med barn och unga som känner att de bär en del av ansvaret för vad som hänt. Barn utsatta för ISÖB behöver extra stöd för att förstå vad som hänt och varför de inte bär skulden. Upplevelsen av relationen till den som utsatt dem kan skapa ytterligare svårigheter om den unge upplevt delar av kontakten som positiv, om de hade känslor för eller var förälskade i den som utsatte dem.
- **Bevismaterial och rättsprocessen:** Till skillnad från andra övergrepp har ISÖB ofta dokumenterade bevis i form av bilder, filmer eller chattar. Detta kan vara både en styrka i rättsprocessen och en påfrestning för barnen när de blir konfronterade med materialet. Det blir ännu viktigare att ärenden hanteras skyndsamt, att barnet känner sig delaktigt i processen och inte som en passiv del av utredningen. Samtidigt kan det vara svårt att skapa förtroende när barnet och föräldrar inledningsvis kanske inte vet vilken typ av material som finns.
- **Föräldrar och vårdnadshavares reaktioner:** Föräldrar hamnar ofta i en krisreaktion när övergrepp uppdagas, och det är vanligt att de uttrycker skam och skuld när de får veta vad som har hänt. Det påverkar ofta hur de kan stödja sina barn. Det kan även försvåra samtalen med föräldrar och de gemensamma samtalen mellan barn och föräldrar. Föräldrar kan ibland genom sina reaktioner oavsiktligt öka barns skuld och skamkänsla, exempelvis genom att ställa frågor kring hur övergreppen kunde hända.

- **Pågående trauma och oro för spridning:** Dokumenterade bilder eller filmer från övergrepp kan fortsätta cirkulera online, vilket gör att barn kan uppleva det som att övergreppen fortfarande pågår. Barn oroar sig för vem som har tillgång till materialet och om det kan spridas vidare, vilket kan öka deras skam och stress.
- **Bristande samverkan mellan myndigheter:** Barn utsatta för ISÖB förhörs sällan på barnahus, vilket minskar möjligheten till samordnad hjälp mellan polis, socialtjänst, barn- och ungdomspsykiatri (BUP) och andra.

Vad behöver göras för att professionella ska kunna möta barn och unga på ett bättre sätt?

- **Specialiserad utbildning:** Professionella behöver gedigen kunskap om den digitala miljön, ISÖB och dess konsekvenser för att kunna bemöta barn på bästa sätt.
- **Utveckling av metodik:** Anpassade bemötandestrategier, krisinterventioner, bedömnings- och behandlingsmetoder, som inkluderar specifika komponenter för ISÖB.
- **Samverkan mellan myndigheter:** Bygga starkare samarbeten mellan socialtjänst, polis, BUP och skola för att säkerställa ett helhetsperspektiv och att ingen faller mellan stolarna.

Samtal kan vara svårare med barn och unga som känner att de bär en del av ansvaret för vad som hänt.

SAMHÄLLE OCH ALLMÄNHET

På samhällelig nivå finns utmaningar med det stigma som följer av att vara utsatt för ISÖB. Normer och förväntningar kan leda till att utsatta skuldbeläggs. Dessutom finns en kunskapsklyfta mellan generationer, där vuxna ofta saknar insikt i barns och ungas relationer och beteende i den digitala miljön. Det finns ett behov av bättre samverkan mellan myndigheter, rättsväsende och samhällsresurser för att kunna säkerställa att barn som utsätts för ISÖB får det stöd de behöver och för att arbeta förebyggande.

Konsekvenser av internetrelaterade sexuella övergrepp för föräldrar och barns och ungas nätverk:

- **Stigma kring utsatthet:** Barn och unga upplever samhällelig skam för att vara de som blivit utsatta, vilket förstärks av negativa attityder mot dem som utsatts för internetrelaterade sexuella övergrepp.
- **Skuld från normer och förväntningar:** Samhället tenderar att lägga skulden på den som blivit utsatt med frågor som "Varför skickade du bilderna?", "Varför blockade du inte?" och "Varför berättade du inte direkt?".
- **Diskrepans mellan generationer:** Föräldrar och andra vuxna kan ha svårt att förstå den digitala miljön, barns och ungas relationer och beteende online, vilket skapar barriärer för förståelse och möjlighet till stöd.
- **Samverkan:** Myndigheter som möter utsatta barn och deras föräldrar behöver samarbeta för att kunna förbättra möjligheterna för barnet att få den hjälp och det stöd de behöver.

Vad behöver göras för att samhället ska kunna möta barn och unga på ett bättre sätt?

- **Öka medvetenheten:** Informationskampanjer som utformas med hjälp från unga själva och föräldrar för att utbilda allmänheten om riskerna med ISÖB och hur man kan skydda sig själv och barn.
- **Lagstiftning och rättsväsende:** Anpassa lagstiftning och rättsliga processer för att hantera ISÖB mer effektivt, inklusive stöd till drabbade barn.
- **Samordning av resurser:** Etablera nationella riktlinjer och resurser för att säkerställa enhetlig hantering av ISÖB, från anmälan till stödinsatser.

DIGITAL MILJÖ

Idag separerar framför allt barn och unga inte världen i olika delar. Att vara online är en del av vardagen, men för att förstå vad det innebär och vad som kan bli speciellt med interaktioner, relationer och mer specifikt sexuella övergrepp som sker online så använder vi begreppet ”den digitala miljön”.

Den digitala miljön är den delen av vår vardag som sker online, från att chatta och dela reels, memes och bilder på sociala medier till att använda appar, spela spel, streama filmer och mycket annat. Det är en plats där vi spenderar mycket tid. Vi pratar med andra och umgås, vi hittar vänner och kärleksrelationer, shoppar, söker och hittar information, oavsett om vi håller på med skolarbete, jobbar eller bara kopplar av.

Konsekvenser av att övergreppen sker i den digitala miljön:

- **Spridning av material:** Rädslan för att bilder och filmer finns kvar online och kanske sprids skapar en kontinuerlig känsla av utsatthet och kan förlänga traumat.
- **Kontrollförlust:** Barn och unga upplever att de har tappat kontrollen över sina egna bilder och identiteter, vilket förstärker känslan av skam och hjälplöshet.
- **Digital tystnadskultur:** Att bilder finns kvar online utan att någon ingriper skapar en normalisering av övergreppsmaterial och minskar möjligheten att utsatta vågar berätta om vad som hänt och söka hjälp.
- **Generationsklyftor:** Generationers olika sätt att se på och förhålla sig till den digitala miljön. Barns och ungas användande och förhållningssätt till den digitala miljön skiljer sig mycket från hur äldre personer förstår och använder digitala plattformar.
- **Artificiell intelligens:** Kan göra att bilder skapas, sprids, förändras och fortlever även i andra former.
- **Tillgänglighet:** Den digitala miljön är konstant närvarande, den finns hela tiden med oss genom våra smartphones. Att alltid vara tillgänglig kan öka risker och stress, men även göra det svårare att hindra och komma ifrån någon som utsätter en.

Referenslista

- Donevan, M., Jonsson, L., & Svedin, C.G. (2023).** Osynliga brottsoffer – Intervjustudie bland personer som blivit filmade eller fotograferade för pornografiproduktion. Marie Cederschiöld högskola. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1819066/FULLTEXT01.pdf>
- Ecpat Sverige (2024).** "Det finns bra personer också men var är de?" – en rapport om barns attityder till socialtjänst och polis. Ecpat Sverige. [ecpat.se/wp-content/uploads/2024/12/Polis_soc-uppslag.pdf](https://www.ecpat.se/wp-content/uploads/2024/12/Polis_soc-uppslag.pdf)
- Emerson, E., Aitken, Z., King, T., Arciuli, J., Llewellyn, G., & Kavanagh, A. M. (2022).** The association between disability and risk of exposure to peer cyber victimisation is moderated by gender: Cross-sectional survey. *Disability and Health Journal*, 2022. Jan;15(1);101170. doi: 10.1016/j.dhjo.2021.101170. Epub 2021 Jul 7. PMID: 34253505.
- Europol (2020).** EXPLOITING ISOLATION: Offenders and victims of online child sexual abuse during the COVID-19 pandemic. Europol. [europol_covid_report-cse_jun2020v3_0.pdf](https://www.europol.europa.eu/media-press/operations/europol-covid-report-cse-jun2020v3_0.pdf)
- Fergusson, D. M., & Mullen, P.E. (1999).** Childhood sexual abuse. An evidence based perspective. (vol 40). London: Sage Publications Ltd.
- Finkelhor, D. & Browne, a. (1985).** The traumatic impact of child sexual abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, 55: 530–541.
- Finkelhor, D., Turner, H., Colburn, D., Mitchell, K., Matthews, B. (202).** Child sexual abuse images and youth produced images: The varieties of Image-based Sexual Exploitation and Abuse of Children. *Child Abuse & Neglect*, 143:106269. doi:10.1016/j.chiabu.2023.106269
- Ford, J.D., & Connor, D.F. (2009).** ADHD and posttraumatic stress disorder. *Current Developmental Disorders Reports*, 1, 60–66 (2009). <https://doi.org/10.1007/s12618-009-0009-0>
- Gilbert, R., Spatz, Widom, C., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., & Janson, S. (2009).** Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet*, 373, 68– 81.
- Högsta domtolen NJA 2021 s. 827: B 4072–21 (I) och B 4645–21 (II)**
- Hamilton– Giachritsis, C., Hanson, E., Whittle, H., Alves- Costa, F., & beech, A. (2017).** Everyone deserves to be happy and safe" A mixed methods study exploring how online and offline child sexual abuse impact young people and how professionals respond to it. London: NSPCC. DOI:10.13140/RG.2.2.35001.88164
- Hamilton– Giachritsis, C., Hanson, E., Whittle, H., Alves- Costa, F., Pintos, A., Metcalf, T., & Beech, A. (2021).** Technology assisted child sexual abuse: Professionals' perceptions of risk and impact on children and young people. *Child Abuse & Neglect*, 2021:119.
- Interpol & ECPAT International (2018).** Towards a global indicator– on unidentified victims in child sexual exploitation material. Interpol och ECPAT International.
- Joleby, M., Landström, S., Lunde, C., and Jonsson, L. S. (2020a).** Experiences and psychological health among children exposed to online child sexual abuse – a mixed methods study of court verdicts. *Psychology, Crime and Law*, 27 (2), 159–181. doi: 10.1080/1068316x.2020.1781120
- Joleby, M., Lunde, C., Landström, S., and Jonsson, L. (2020b).** "All of me is completely different": experiences and consequences among victims of technology-assisted child sexual abuse. *Frontiers in Psychology*. 11:6218. doi: 10.3389/fpsyg.2020.606218
- Jonsson, L.S., Bladh, M., Priebe, G., & Svedin, C.G. (2015).** Online sexual abuse of adolescents by a perpetrator met online: a cross-sectional study. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health*, 2;13:32. doi: 10.1186/s13034-019-0292-1
- Jonsson, L. & Svedin, C.G. (2017).** Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet. Fördjupningsrapport. Stiftelsen Allmänna Barnhuset/ Barnafriid, Linköpings Universitet. Stockholm/ Linköping
- Jonsson, L. S., Fredlund, C., Priebe, G., Wadsby, M., & Svedin, C. G. (2019).** Online sexual abuse of adolescents by a perpetrator met online: A cross-sectional study. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 13(1), 32. doi:10.1186/s13034-019-0292-1
- Kendall–Tackett, K.A., Williams, L.M., & Finkelhor, D. (1993).** Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies. *Psychological Bulletin*, 113, 164–180.

- Landberg, Å. & Svedin, C.G. (2013).** Inuti ett Barnhus. En kvalitetsgranskning av 23 svenska verksamheter. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Lusky-Weisrose, E., Klebanov, B., Friedman-Hauser, G., Avitan, I., & Katz, C. (2024).** Online sexual abuse of children with disabilities: Analyzing reports of social workers' case files in Israel. *Child Abuse & Neglect*, 154(2):106869 DOI:10.1016/j.chiabu.2024.106869
- Maniglio, R. (2009).** The impact of child sexual abuse on health: A systematic review of reviews. *Clinical Psychology Review*, 29: 647–657.
- Martin, J. (2014).** "It's just an image, right?": Practitioners' understanding of child sexual abuse images online and effects on victims. *Child & Youth Services*, 35, 96–115. doi: 10.1080/0145935X.2014.924334
- Martin, J. (2016).** Child Sexual Abuse Images Online: Implications for Social Work Training and Practice. *British Journal of Social Work*, 46(2), 372–388. doi:10.1093/bjsw/bcu116
- Murray, L.K., Nguyen, A., & Cohen, J.A. (2014).** Child Sexual Abuse. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 23(2): 321–337.
- Nievergelt CM, Larsson H, Mattheisen M, Polimanti R, Meier SM.** The Relationship of Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder With Posttraumatic Stress Disorder: A Two-Sample Mendelian Randomization and Population-Based Sibling Comparison Study. *Biological Psychiatry*. 2023 Feb 15;93(4):362–369. doi: 10.1016/j.biopsych.2022.08.012.
- Oddone Paolucci, E., Genuis, M.L., & Violato, C. (2001).** A meta-Analysis of the Published Research on the Effects of Child Sexual Abuse. *The Journal of Psychology*, 135.1, 17–36, DOI: 10.1080/00223980109603677
- Priebe, G., & Svedin, C.G. (2009).** Prevalence, characteristics and associations of sexual abuse with sociodemographic and consensual sex in a population-based sample of Swedish adolescents. *Journal of child sexual abuse*, 18, 19–39.
- Priebe, G., Hansson, K., & Svedin, C.G. (2010).** Sexual abuse and associations with psychosocial aspects of health. A population-based study with Swedish adolescents. *Nordic Journal of Psychiatry*, 64:40–48.
- Rajan, G., Syding, S., Ljunggren, G., Wändell P., Wahlström, L., Philips, B., Svedin, C.G., & Carlsson, A.C. (2021).** Health care consumption and psychiatric diagnoses among adolescent girls 1 and 2 years after a first-time registered child sexual abuse experience: a cohort study in the Stockholm Region. *European Child & Adolescent Psychiatry*. 2021 Nov;30(11):1803–1811. doi: 10.1007/s00787-020-01670-w.
- Say, G.N., Babadağı, Z., Karabekiroğlu, K., Yüce, M., & Akbas, S. (2015).** Abuse Characteristics and Psychiatric Consequences Associated with Online Sexual Abuse. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(6), 333–6. doi:10.1089/cyber.2014.0494
- Svedin, C.G., Landberg, Å., & Jonsson, L. (2021).** Unga, sex och internet- Efter #metoo. – om ungdomars sexualitet och utsatthet för sexuella övergrepp i Sverige 2020/2021. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset. <https://allmannabarnhuset.se/product/unga-sex-och-internet-efter-metoo/>
- Svedin, C.G. (2023).** Barn och ungdomar exploaterade i någon form av pornografiskt material. En litteraturoversikt. I SOU 2023:98 Sexuellt utnyttjande i pornografiska siften-våldsutsatthet som behöver synliggöras, volym 2 https://www.regeringen.se/contentassets/9ddeb144bd5c440cbec79e-6b8a62a4cc/sou-2023_98_volym-2_webb.pdf
- Socialtjänstlag (2001:453).** Socialtjänstlagen. Svensk författningssamling. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453
- Wendt, F.R., Garcia-Argibay, M., Cabrerá-Mendoza, B., Valdímarsdóttir, U.A., Gelernter, Jt., Stein, M.B., Nivard M.G., & Maihofer, A.X. (2023).** Post-Traumatic Stress Disorder Working Group of the Psychiatric Genomics Consortium; A Two-Sample Mendelian Randomization and Population-Based Sibling Comparison Study. *Biological Psychiatry*. 2023 Feb 15;93(4):362–369. doi: 10.1016/j.biopsych.2022.08.012.
- Qualye, E., Schwannauer, M., Varse, F., Cartwright, K., Hewin, W., Chan, C., Newton, A., Chitsabesan, P., Richards, C., & Bucci, S. (2023).** The experiences of practitioners working with young people exposed to online sexual abuse. *Frontiers in psychiatry*, Volume 14 – 2023 | <https://doi.org/10.3389/fpsyf.2023.1089888>